

KREATIVITET PÅ FRITIDSHEMMET

– INOMHUSMILJÖNS PÅVERKAN PÅ
ELEVERNAS KREATIVITET

Grundnivå

Pedagogiskt arbete

Adam Alexandersson
Ariana Redenius

2020-LÄRFHEM-G06

HÖGSKOLAN I BORÅS

Program: Grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshemmet

Svensk titel: Kreativitet på fritidshemmet- inomhusmiljöns påverkan på elevernas kreativitet.

Engelsk titel: Creativity at the school educare centre - the influence of the indoor environment on students' creativity.

Utgivningsår: 2020

Författare: Adam Alexandersson och Ariana Redenius

Handledare: Per Nordén

Examinator: Marie Fahlén

Nyckelord: Kreativitet, fritidshem, miljö

Sammanfattning

Inledning

Denna studie handlar om hur lärarna på fritidshemmet upplever att den fysiska inomhusmiljön påverkar elevernas kreativitet. Faktorer som personalens utbildningsnivå, intressen samt skolans ekonomiska förutsättningar är något som tagits i beaktning i studien.

Syfte

Syftet med studien är att belysa om och i så fall i vilken grad den fysiska inomhusmiljön påverkar elevernas kreativitet på fritidshemmet.

Metod

Studien har genom semistrukturerade intervjuer antagit ett kvalitativt arbetssätt. Genomförande och analys bottnar i ett hermeneutiskt perspektiv.

Resultat

Resultatet av studien visar att lokalerna ofta skapar begränsningar för det kreativa och skapande arbete som pedagogerna skulle vilja genomföra på fritidshemmet. Ekonomin är något som flera anger som en bidragande orsak. Personalen på fritidshemmet ser sig ofta komma i andra hand och att skolans obligatoriska verksamhet ses som mer prioriterad.

Förord

Vi vill tacka de fritidslärare som har ställt upp på att bli intervjuade av oss. Vi vill även rikta ett stort tack till vår handledare Per Nordén för all konstruktiv kritik samt förlag på förbättringar i vårt arbete. Vi vill tack våra familjer för stödet under hela arbetets gång. Slutligen vill vi tacka varandra för ett bra samarbete.

Innehållsförteckning

INLEDNING	1
Syfte	2
Frågeställningar	2
Begreppsdefinitioner	2
BAKGRUND	3
Fritidshemmets integrering i skolan	3
Inomhusmiljö	3
Aktuella Styrdokument	4
Tidigare forskning	5
Teoretiska Perspektiv på kreativitet	5
Miljöns påverkan på lärandet	6
Fritidspedagogisk forskning	7
TEORETISK RAM OCH CENTRALA BEGREPP	9
Sociokulturell teori	9
Artefakter	9
Mediering	9
Appropriering	10
Proximala utvecklingszonen	10
METOD	11
Metodval	11
Urval	12
Genomförande	12
Analys	12
Sortera	13
Reducera	13
Argumentera	13
Etiska forskningsprinciper	14
Tillförlitlighet och giltighet	15
RESULTAT	16
Studiens kontext	16
Kreativitet	16
Den fysiska inomhusmiljön	18
Kommunikation	20

Personalen	22
Ekonomiska förutsättningar	25
Sammanfattning av resultat	26
DISKUSSION	28
Resultatdiskussion	28
Den fysiska miljöns påverkan	28
Personalens utbildningsnivå	30
Personaltäthetens påverkan	31
Metoddiskussion	32
Förberedelser och genomförande	32
Analys	33
Didaktiska konsekvenser	33
Förslag på vidare forskning	34
REFERENSER	
Bilagor	
Bilaga 1	
Bilaga 2	
Bilaga 3	

INLEDNING

I detta arbete har vi valt att undersöka frågan om hur kreativitet påverkas av inomhusmiljön i fritidshemmet under rådande förutsättningar. I dagens skola är det i många fall så att fritidshemmet är integrerat i skolan och följer deras verksamhet. Samtidigt finns det styrdokument att följa. I *Läroplanen för grundskolan förskoleklassen och fritidshemmet* (Lgr11, 2019) kapitel 4 står det att fritidshemmet ska:

Undervisningen i fritidshemmet kompletterar förskoleklassen och skolan genom att lärandet i högre grad ska vara situationsstyrt, upplevelsebaserat och grupporienterat samt utgå från elevernas behov, intressen och initiativ. Undervisningen syftar till att främja elevernas fantasi och förmåga att lära tillsammans med andra genom lek, rörelse och skapande genom estetiska uttrycksformer samt med utforskande och praktiska arbetssätt. I undervisningen ska eleverna genom leken ges möjlighet att bearbeta intryck, prova sin identitet, utveckla kreativitet samt sin förmåga att samarbeta och kommunicera. I undervisningen ska eleverna uppmuntras och utmanas att pröva egna och andras idéer, lösa problem och omsätta idéerna i handling. Därigenom ska eleverna ges möjlighet att utveckla kreativitet, nyfikenhet och tilltro till sin egen förmåga. Undervisningen i fritidshemmet ska komplettera förskoleklassen och skolan även genom att erbjuda eleverna rekreation och vila för hälsa och välbefinnande.

(Skolverket, 2019 s. 22.)

Av citatet ovan framkommer det att fritidshemmet ska ge eleverna möjlighet att utveckla sin kreativa förmåga i en tillåtande miljö. Eleverna får även möjlighet att skapa i andra miljöer än under den obligatoriska skolverksamheten. I *De allmänna råden för fritidshemmet* (2014) står det skrivet att lokalernas storlek och utformning, faktorer såsom luft, ljud och ljus samt val av material behöver vara sådana att personalen i fritidshemmet kan utöva en god pedagogisk verksamhet i en säker och hälsosam miljö. Miljöbalken ställer krav på inomhusmiljön i fritidshemmet. Där står bland annat att det är rektorn som ansvarar för att inomhusmiljön i lokalerna där verksamheten sköts är av den kvalitet att elevernas hälsa inte påverkas negativt när de vistas i lokalerna. Vidare står det att rektorn i samråd med personalen på fritidshemmet bör göra en besiktning av lokalerna. De ska vara utformade på ett sådant sätt att en varierad verksamhet kan erbjudas. Möjlighet till lek och rörelse, stillhet och rekreation samt skapande och kreativ verksamhet ska erbjudas barnen på fritidshemmet. En god pedagogisk miljö väcker elevernas nyfikenhet, intresse och lust att lära.

Lokaler går ofta obemärkt förbi vid planering och utvärdering av pedagogisk verksamhet för barn. En underförstådd uppfattning är att en bra pedagog kan göra ett bra arbete oavsett hur lokalerna ser ut. Det erkänns inte att lokalerna har stor betydelse för verksamheten utan det menas att problemen faller tillbaka på brister i personalens arbete (de Jong, 1996).

Under vår utbildning, främst under våra VFU-perioder, har vi uppmärksammat att lokalerna och hur de används kan vara en svår fråga på många skolor. Detta då många fritidshem har gemensamma lokaler med andra verksamheter inom skolan. Samtidigt har vi uppmärksammat fritidshem som har egna lokaler och sett hur de kunnat bedriva en helt annan verksamhet än de som har delade lokaler. Genom vår studie hoppas vi kunna få en klarare bild av hur kreativitet påverkas av den fysiska inomhusmiljön som finns på fritidshemmet. Då frågan om hur kreativitet påverkas av inomhusmiljön är detta något som vi vill lyfta.

Syfte

I styrdokumentet för fritidshemmet (Lgr11, 2019 & *Allmänna råden för fritidshem*, 2014) står det att eleverna ska få möjlighet att stärka sin kreativa förmåga. Det bör föras diskussioner mellan personalen och barnen på fritidshemmet om hur eleverna vill använda lokalerna och vilka behov de har i verksamheten. Vidare står det att lokalerna bör skapa en miljö där barnen ges möjlighet att bryta mot stereotypa könsmonster. En gynnsam pedagogisk miljö skapar lusten att lära och väcker intresse och nyfikenhet hos eleverna. Syftet med studien är utifrån detta att belysa i vilken grad den fysiska inomhusmiljön påverkar elevernas kreativitet på fritidshemmet.

Frågeställningar

- Hur påverkar den fysiska inomhusmiljön eleverna i fritidshemmet gällande stimulering av kreativitet från lärarnas perspektiv?
- Hur påverkar personalens utbildning kreativiteten bland eleverna?
- Hur påverkar personaltätheten kreativiteten hos eleverna?

Begreppsdefinitioner

Här beskrivs hur återkommande begrepp för studien definieras:

Kreativitet: Handlar om att skapa något nytt. Detta oavsett om det skapas endast i personens huvud eller för den yttre världen att betrakta (Vygotskij, 1896/1995).

Inomhusmiljö: Med ordet *inomhus* menas inne i en byggnad och *miljö* definieras som omgivning (Nationalencyklopedin, 2020). Läggs dessa sedan ihop syftar ordet inomhusmiljö till omgivningen inne i en byggnad.

Personal på fritidshemmet: Begreppet syftar till all personal som är verksam på fritidshemmet. Såväl personer med pedagogisk utbildning samt personal utan pedagogisk utbildning (Allmänna råden, 2014).

BAKGRUND

I detta kapitel beskrivs hur kreativiteten påverkas av fritidshemmets integrering i skolan, inomhusmiljö, aktuella styrdokument. Kapitlet avslutas med att ta upp tidigare forskning som berör ämnesområdet.

Fritidshemmets integrering i skolan

När fritidshemmets integrering av lokal- och personalresurser med skolan inleddes och fritidshemmet blev en del av skolväsendet under 1990-talet var det inte enbart av ekonomiska skäl. En annan anledning var att fritidshemmet skulle stärka helhetssynen och stimulera inläringen för barnen på fritidshemmet och i skolan (Helte, 2013; Rohlin, 2011, 2012). Yrkesrollen för lärare i fritidshemmets har förändrats. Under 1990-talet blev arbetslagstanken en av de centrala idéerna i integreringen av fritidshemmet och skola. Lärare och fritidspedagoger skulle arbeta i arbetslag och komplettera varandras kompetenser för att främja barnens utveckling och inläring. Vilket inte alltid har fungerat problemfritt då klasslärare och fritidspedagoger har olika uppfattning om begrepp som är centrala för skolan och då haft svårt att kommunicera utifrån sina olika föreställningar om undervisning (Hippinen, 2011). Det finns ingen dokumentation av vad fritidslärare ska göra under skoldelen av dagen. Det är ganska fritt och upp till varje enskild skola och arbetslag att bestämma. När fritidsläraren är verksam på fritidshemmet följer de det som föreskrivs i *Allmänna råd för fritidshem* (2014) och läroplanen (Lgr 11, 2019) där det framhålls att pedagogerna exempelvis ska stötta barnens utveckling och erbjuda en meningsfull fritid. Rollen som lärare på fritidshemmet är en bred yrkesroll med två sidor, en i skolan och en på fritidshemmet. Men ett synsätt på yrkesrollen är att det sociala samspelet är i fokus utifrån grupp- och individnivå. Där lärarna ser sig själva som ett pedagogiskt instrument och organiserar miljöer för barnens relations- och identitetsskapande i grupp och individuellt (Hippinen, 2011).

Inomhusmiljö

Av tradition har barns eget skapande en stark ställning på fritidshemmet. I fritidshemmets miljö finns en pedagogisk beredskap för att erbjuda barn möjligheter att skapa. Den fysiska miljön är utformad för att stödja skapande aktiviteter och utbudet av verktyg och material är stort (Klerfelt, 1999). Under barndomen leker och provar barn en rad olika saker och under denna period finns det även en tid för hemligheter. Hemliga platser där eleverna kan vara utan att bli sedda blir viktigt. Dessa platser ger känslan av ett växande oberoende och ett skydd mot de vuxnas värld (Sandberg och Vuorinen, 2009). Ofta går det att se hur det i fritidshemmet skapas miljöer för att likna hemmet. Fritidshemmet saknar ofta utrymmen där eleverna inte får vistas, exempelvis expedition och lärarrum. Däremot finns det ofta utrymmen som är fria från vuxna, exempelvis en vrå eller utrymmet under en trappa. Dessa lämnas åt barnen av respekt för deras behov av att kunna sitta avskilt. Med tiden kan dessa utrymmen leda till en permanent del av inomhusmiljön på fritidshemmet (Klerfelt, 1999).

Aktuella Styrdokument

Av *Läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshemmet*, kapitel fyra (Lgr11, 2019) framgår det att undervisningen på fritidshemmet ska erbjuda eleverna möjligheter till att utveckla sin kreativitet genom olika aktiviteter som eleverna är intresserade av. De ska få möjlighet att skapa genom estetiska uttrycksformer och utveckla sin kreativa förmåga. Vidare står det i Lgr11 (2019) att undervisningen som bedrivs i fritidshemmet ska komplettera förskoleklassen och skolan genom att lärandet ska vara till större del situationsstyrt, upplevelsebaserat och grupporienterat. Den ska också utgå från elevernas behov, intresse och

initiativ. Undervisningen avser att stödja elevernas fantasi och förmåga att lära tillsammans med andra genom lek, rörelse och skapande genom estetiska uttrycksformer. I undervisningen ska eleverna genom leken ges möjlighet att bearbeta intryck, pröva sin identitet, utveckla kreativitet och sin förmåga att samarbeta och kommunicera:

I undervisningen ska eleverna uppmuntras och utmanas att pröva egna och andras idéer, lösa problem och omsätta idéerna i handling. Därigenom ska eleverna ges möjlighet att utveckla kreativitet, nyfikenhet och tilltro till sin egen förmåga.

(Skolverket, 2019, s. 22)

Vidare står det i Lgr11 (2019) att skollagen föreskriver att utbildningen inom varje skolform och inom fritidshemmet ska vara lika god oavsett var i landet den organiseras. Normerna för likvärdigheten fastställs genom de nationella målen. En jämbördig utbildning medför inte att undervisningen ska formas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Vidare står det i läroplanen att det finns olika vägar att nå målen. Skolan har framförallt ansvar för de elever som av varierande anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas likvärdig för alla.

I de allmänna råden för fritidshem (Skolverket, 2014) går det att läsa att det är huvudmannen och rektor som bär ansvar och bör se till att elever har tillgång till säkra, hälsosamma och ändamålsenliga lokaler. Dessa ska skapa förutsättningar för en varierad pedagogisk verksamhet och stärka elevernas lärande och utveckling både enskilt och i grupp. För att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas och en god pedagogisk verksamhet ska kunna bedrivas i en säker och hälsosam miljö har huvudmannen ansvar för att den utrustning och det material som behövs finns tillgängligt:

Miljöns utformning har betydelse för elevernas möjligheter att utvecklas. Huvudmannen och rektorn ansvarar för att se till att fritidshemmets lokaler ger utrymme för olika typer av verksamhet, såväl livliga aktiviteter som lugnare och mer rofyllda, i både större och mindre grupper. Det är viktigt att det finns naturliga avgränsade platser i fritidshemmet där eleverna kan vila, sitta och prata eller läsa och där ljudnivån kan hållas låg. Rektorn behöver, i samråd med personalen i fritidshemmet, göra en översyn av hur lokalerna kan användas för en varierad verksamhet som inrymmer bland annat lek, rörelse, stillhet och reflektion samt skapande verksamhet såsom drama, musik, dans, bild och form.

(Skolverket, 2014 s. 18–19)

Det är av vikt att personalen för en dialog med eleverna om vilka behov de har i verksamheten och hur de vill nyttja lokalerna (Skolverket, 2014). Detta för att kunna fånga upp eleverna i deras intressen och vad som är aktuellt för stunden för att således kunna skapa en meningsfull fritidsverksamhet för eleverna som vistas på fritidshemmet.

I dagens skola är det brukligt att fritidshemmet delar lokaler med förskoleklassen eller skolan. En utgångspunkt för att kunna ha olika verksamheter i gemensamma lokaler är att personalen i de olika verksamheterna, under vägledning av rektor, kommer fram till en överenskommelse om hur och när lokalerna kan utnyttjas under olika delar av dagen (Skolverket, 2014).

I 14:e kapitlet av Skollagen 2 § (2010:800) står det att fritidshemmet kompletterar utbildningen i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och särskilda utbildningsformer som skolplikt kan uppfyllas i. Fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på eleverna och deras behov. Fritidshemmet ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap.

Sammantaget påverkas elevernas möjlighet till kreativiteten av de förutsättningar som styrdokumentet (Lgr 11, 2019 & *Allmänna råd för fritidshem*, 2014) formar. I dessa framgår det att eleverna ska ges möjlighet att få utveckla sin kreativa och skapande förmåga. Eleverna ska även ges möjlighet att påverka sin vistelse på fritidshemmet. Rektorn är den som ansvarar för att lokalerna är anpassade för den verksamhet som ska bedrivas. Om den fysiska inomhusmiljön inte är ändamålsenlig begränsas möjligheten för en kreativ och skapande utveckling.

Tidigare forskning

Den forskning som går att finna när det kommer till den fysiska miljöns påverkan på kreativitet i fritidshemmet är minst sagt begränsad. Vi fann dock två artiklar med beröringspunkter i det fritidspedagogiska fältet. Därefter breddade vi sökfältet och tog in studier från förskolan och skolan för att finna forskning som var relevant för denna studie. I detta kapitel tar vi först upp en allmän förståelse av kreativitet utifrån Hwang och Nilsson. Det nästföljande avsnittet ringar in fyra återkommande namn inom pedagogisk filosofi: Vygotskij, Freud, Dewey och Skinner. I fokus är deras idéhistoriska relation till begreppet kreativitet. Därefter redogör vi för de vetenskapliga artiklar som vi funnit relevanta för vår studie.

Teoretiska Perspektiv på kreativitet

Kreativiteten är en potential hos människan som visar sig även i det vardagliga nyskapandet för att lösa olika problem (Nationalencyklopedin, 2020). Hwang och Nilsson (2011) anser att kreativitet handlar om att formulera nya och användbara idéer samt lösa problem på ett nytt sätt. I många fall tar en kreativ idé form av en aha-upplevelse, men den behöver inte alltid komma spontant eller plötsligt. Tvärtom brukar den komma med hjälp av eftertanke och reflektion. Hoff (2014) nämner att kreativitet har två funktioner, nämligen att både skapa uttryck och att skapa förbättring. Hon hävdar att kreativitet är förmågan att skapa en produkt, idé eller process som är ny och nyttig. Det som nämns ovan är en allmän förståelse av begreppet kreativitet.

Vygotskij (1896/1995) menade att kreativitet är en aktivitet där det skapas något nytt, oavsett om det skapande är ett ting i den yttre världen eller en konstruktion av intellektet eller känslan. Dessutom påstod han att fantasin är grunden för varje kreativ handling inom alla kulturens områden och att det möjliggör det konstnärliga, vetenskapliga och tekniska skapandet. Kreativitet är något som finns överallt där människor har fantiserat, kombinerat, förändrat och skapat nytt, vad det än må vara. Vidare yttrar sig kreativa processer redan i barndomen. En viktig fråga inom barnpsykologi och pedagogik är barns skapande, utvecklingen av detta skapande och det kreativa arbetets betydelse för barns allmänna utveckling och mognad. Redan vid tidig ålder finner vi hos barnet kreativa processer, som kan iaktas i lekar. Vygotskij utgår från ett psykologiskt perspektiv, något som även Freud gör. Freud (1905/2015) uttryckte det som att vi bör leta efter spår av kreativitet redan i barndomen då barn skapar sin egen värld i lek genom kreativitet. Barn skapar fantasier som de tar på stort allvar. Det vill säga att de investerar en stor mängd känslor, samtidigt som fantasin skiljer sig från verkligheten. Vidare hävdade Freud att kreativa vuxna gör samma sak som barnen i leken. En skapande aktivitet som formar något nytt för individen. Freud liksom Vygotskij påstod att fantasin ligger som grund till kreativitet hos människor. Båda ser kreativiteten som något viktigt för att människor ska kunna leva och utvecklas i sin omvärld. De pekar även på att kreativiteten är något som utvecklas i barndomen där leken och miljön är viktiga faktorer som kan påverka människors kreativa skapande.

Dewey (1916/1999) uttryckte att utbildning är en vårdande, fostrande och bildande process. Vidare beskrev han hur de äldre medlemmarna i sociala grupper fostrar de yngre för att passa in i den sociala strukturen. Han påstod att skolan bör stödja och knyta an till barns levda erfarenheter. Skolan måste hjälpa dem att stärka kunskaper som är av betydelse för ett nytt och mer komplicerat samhälle. Dewey menade också att erfarenheter påvisar att när barn har möjligheter till fysiska aktiviteter som låter deras naturliga ingivelse komma till uttryck blir det en mer positiv upplevelse att gå till skolan. Ibland tar man eventuellt till lek, spel och kreativa sysselsättningar enbart för att minska bördan av det tunga skolarbetet. Han såg värdet av att få vara kreativ. Säljö (2013) som utgår från Vygotskijs sociokulturella perspektiv beskriver människan som en social varelse som samspelar med omgivningen. För att förstå hens lärande och utveckling behövs detta ställas i förhållande till omgivningen och de utmaningar och resurser som finns. Vilket kan ställas mot Skinners (1968/2006) arbete kring undervisningsteknologi som är grundat i behaviorismens beteendeteori om stimuli och betingning. Selander (2017) skriver att enligt Skinner sker lärandet med små steg där varje del behöver vara befäst innan nästa steg kan tas. Från del till helhet. Den utveckling som skett kring beteendeterapi för barn med autism och kognitiv beteendeterapi (KBT) har till stor del sina rötter i Skinners forskning. Han menar att för att kunna skapa effektiva sätt att stärka det beteende som tyder på kreativitet bör vi spåra den till hanterbara variabler. Ett exempel på detta är att låta barn få vara kreativa och få möjlighet till skapande verksamhet. Detta för att ge kreativa elever möjlighet att utveckla sin kreativitet. Dessutom menar han att vi borde arbeta mer med omgivningen i klassrummet och verka för att få en förändring desto mer som kunskapen om inlärningsprocesser ökar. Detta för att miljön ska främja lärande, utveckling och kreativitet för eleverna. Skinner anser att mentala och kognitiva teorier har ett försprång i frågor gällande inre egenskaper som kreativitet eller spontanitet.

Avslutningsvis går det att utifrån en psykologisk och sociologisk idétraditions säga att kreativitet påverkar från tidig barndom och upp i vuxen ålder. Det är något människor behöver för att driva samhällsutvecklingen framåt. Fantasi är en annan viktig komponent för att utveckla den kreativa förmågan. Kreativitet är ett ämne som är länkat till människans omgivning. Där både den fysiska och psykiska omgivningen bör uppmärksammas. Vilket kan kopplas till skolans fysiska inomhusmiljö där barn vistas en stor del av sin uppväxt.

Miljöns påverkan på lärandet

År 2017 gjorde van Vreden (2018) en kvalitativ fallstudie med hjälp av observationer på två förskolor i Mohadrin, nordvästra Sydafrika. Forskningen fokuserar på barns påverkan av musikaliska upplevelser i den fria leken. Hur lärandet av musik inte alltid är i behov av undervisningstillfällen, utan att lärandet också kan ske genom musikaliska upplevelser i och genom den fria leken. van Vreden framhåller att musikaliska aktiviteter är väsentliga för människan, speciellt i tidig ålder. Det är då utvecklingen av känslor, kreativitet grovmotorik samt fantasiförmåga sker. I denna ålder är barnets fria lek viktig för hur hen uppfattar omvärlden. Resultatet av studien visar att barn gynnas av musikaliska upplevelser i den fria leken eftersom det kan underlätta för dem i lärandet av nya musikkunskaper. van Vreden poängterar även vikten av att forma en inspirerande omgivning och miljö för barnen. Vidare betonar hon betydelsen av fritt musicerande i förskolan för att på så sätt stimulera kreativitet. Shaari och Ahmad (2016) visar på i en studie gjord i Malaysia 2016 att det råder brist på kvaliteten i de malaysiska förskolorna när det gäller frågor om utveckling och lärande. För att barn ska få chans till en utbildning med en högre kvalitet krävs det mer forskning och kunskap om hur en god utformad fysisk miljö kan bidra till bra inlärningsmöjligheter. Studien är gjord genom att granska både kvalitativ och kvantitativ litteratur samt tre databaser. I studien

beskrivs det material som finns tillgängligt på förskolan och om det har betydelse för den fysiska miljöns inverkan på pedagogernas motivation att motivera barnen (se Salleh, Kamaruzzaman & Mahyuddin 2013 i Sharri & Ahmed 2016). Slutsatsen är att det finns samband mellan fysisk lärandemiljö och barns skolberedskap. En kvalitativ och passande utformad fysisk miljö innebär estetisk kvalitet på miljö, användning av möbler på lämpligt sätt samt en fysisk miljö som främjar en mänsklig komfort. För att skapa förutsättningar för att höja lärandet, utvecklingen och utbildningen av barn i Malaysia och bidra till förbättrad skolberedskap bland barn och ett bättre utbildningssystem. Inom den europeiska unionen (EU) har det sedan början av 2000-talet diskuteras om hur kreativiteten skall lyftas in i skolsystemet. Uppdraget vilar till stor del på lärarna och anses svårt då många lärare har olika uppfattningar om vad kreativitet är och om det är något som alla kan utveckla. En studie som är gjord i Centrala Makedonien, i norra Grekland år 2010 med 220 idrottslärare av Konstantinidou, Gregoriadis, Grammatikopoulos & Michalopoulou (2014) lyfter fram detta. Forskarna menar att alla människor är kreativa men att olika faktorer i miljön kan begränsa eller lyfta kreativiteten för eleverna. Forskningen är gjord genom frekvensanalys, en kvantitativ dataanalysmetod där forskarna granskat frågeformulär som lärarna i studien fyllde i. Frågeformuläret är baserat på litteratur kring lärares uppfattningar, övertygelser, åsikter eller underförstådda teorier om kreativitet. Det framkom i studien att huruvida eleverna gavs möjlighet att uttrycka och utveckla sin kreativitet var beroende av klassrummets fysiska och sociala miljö. Lärarna är de som begränsar eller lyfter den kreativa utvecklingen hos eleverna.

Fritidspedagogisk forskning

En artikel gjord av Elvstrand och Närvänen (2016) redogör för en studie som utförts vid två olika fritidshem som gjordes i Sverige. Syftet med studien var att undersöka barnens upplevelse av deras egen delaktighet på fritidshemmet. Metoden som användes i studien är barnintervjuer i grupp, där barnen först fick rita upp sin fritidshemsavdelning. De fick sedan markera upp vilka platser på fritidshemmet de tyckte om respektive inte tyckte om. Därefter inleddes intervjuerna. I studien deltog 19 barn i åldrarna 8-10 år. Resultatet av studien visade att barn föredrog aktiviteter som till viss del kunde ses som vuxenfria exempelvis fri lek. När forskarna frågade barnen om vad det var som begränsar dem menar de att det var när vuxna bestämde fasta rutiner om vart och när aktiviteter ska ske.

Elvstrand och Närvänen (2014) gjorde även en studie 2013 som de presenterar i en artikel 2014 i tidskriften *Barn*. Projektet är ett attraktionsforskningsprojekt som fortfarande pågick när artikeln släpptes. Studien är gjord i en medelstor stad i Sverige. De som deltog var pedagoger verksamma på åtta fritidshemsavdelningar, fördelade på tre skolor. Syftet med studien var att undersöka gränsdragningar mellan verksamheten på fritidshemmet och skolans obligatoriska verksamhet, vilket relateras till identiteter och skapande av fritidshemskulturer. För att samla empiri genomfördes fokussamtal med pedagogerna. Resultatet visar att det har blivit en viktig del av verksamheten med kultur-och identitetsskapande på fritidshemmet. En faktor till detta kan vara de omfattande reformer som ägt rum de senaste decennierna. Dessa reformer har både skapat nya krav, men också otydlighet när det gäller vilken roll som lärare på fritidshemmet har. De informanter som deltog i studien uttryckte ett starkt engagemang när det gäller att stärka yrkesrollen och det pedagogiska uppdraget i fritidshemmet, detta för att ta tillvara på lärarens fritidspedagogiska kompetenser.

Sammanfattningsvis kan vår studie kopplas till samtliga artiklar som nämns ovan då de berör fältet fritidshem, kreativitet och inomhusmiljö. Som tidigare nämnts är forskningsfältet inom dessa ämnen relativt smalt. Därav breddades sökfältet för att på så vis finna relevant forskning.

Ovan nämnda artiklar betonar att den fysiska miljön har betydelse för hur den kreativa förmågan kan utvecklas och förvaltas. Sammanfattningsvis tas kreativitet upp både i forskning och i styrdokument som en utgångspunkt för lärarnas pedagogiska processer i fritidshemmet. I Lgr11 (2019, s. 7) framkommer det att "Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt deras vilja att pröva och omsätta idéer i handling och lösa problem". Sambandet mellan kreativitet och inomhusmiljö är ett ämne som inte beforskats i någon vidare utsträckning. Den forskning som går att finna kring detta menar att elevernas möjlighet att utveckla sin kreativitet är kopplad till den fysiska inomhusmiljön. På fritidshemmet ses inomhusmiljön som stark då den är utformad för att stärka barns lärande i olika skapande situationer. I läroplanen (Lgr11, 2019) och *Allmänna råd för fritidshem* (2014) betonas att verksamheten på fritidshemmet ska eftersträva att eleverna ska erbjudas möjlighet att utveckla sin kreativitet. Det framkommer även att det är huvudmannens och rektorns ansvar att lokalerna är ändamålsenliga. Pedagogerna på fritidshemmet ställs inför en utmaning där de har i uppdrag att, utifrån styrdokumentet, främja elevernas kreativitet. Det skapar dock en problematik då begreppet kreativitet inte ges någon närmare förklaring. Självklart återkommer det inom den pedagogiska filosofin och psykologin (se Vygotskij, Freud, Dewey och Skinner) men saknas i styrdokumentet. När det dessutom är ett ämne som är utforskat i så pass liten utsträckning blir det mer upp till varje pedagog och skola att tolka begreppet kreativitet och hur uppdraget ska utformas.

TEORETISK RAM OCH CENTRALA BEGREPP

I detta kapitel redogörs för det teoretiska perspektiv som valts för studien och för centrala begrepp ur teorin som är betydelsefulla för studien. För att synliggöra olika faktorer som påverkar kreativiteten bland eleverna på fritidshemmet har vi valt ett sociokulturellt synsätt som teoretisk ram i studien.

Sociokulturell teori

Det sociokulturella perspektivet har sitt ursprung i Vygotskijs arbete om utveckling, lärande och språk på universitet i Moskva. Tillsammans med sina medarbetare A.R. Luria och A.N. Leontiev utvecklades den sociokulturella traditionen i början av 1900-talet (Säljö, 2017). Vygotskij (1896/1995) påstår att det finns två typer av grundläggande handlingar om man betraktar en människans beteende. Den ena kan man kalla återskapande och reproduktiv. Den kännetecknas av att människan reproducerar och/ eller upprepar redan tidigare skapade och utvecklade handlingsmönster eller återupplivar spår av tidigare intryck. Vår hjärna är inte bara ett organ som upprepar redan skapade vägar och erfarenheter utan den bearbetar också kreativt och skapar nya situationer samt ett nytt beteende av element ur dessa tidigare erfarenheter, vilket är det andra beteendet som kallas det kreativa eller kombinatoriska. Vidare skriver Vygotskij att det är människans kreativa aktivitet som gör henne till en framtidsinriktad varelse, som skapar sin framtid men samtidigt förändrar sin nutid. Den kreativa aktivitet som grundar sig på hjärnans kombinatoriska förmåga kallas inom psykologin för föreställning eller fantasi. Det är grunden till varje kreativ aktivitet inom alla kulturens områden och som ger möjlighet till det konstnärliga, vetenskapliga och tekniska skapandet.

Att tänka och kommunicera innebär således att människor använder sig av kulturella redskap när de försöker förstå och analysera omvärlden. De språkliga redskapen utvecklas sålunda inom samhällen och kulturella gemenskaper, de är inte naturliga utan skapas av traditioner och de förändras och utvecklas. Vidare påstår Vygotskij att teori och praktik ibland fungerar olika i relation till varandra. Exempelvis är det en viss skillnad på att skriva en uppsats, reparera en motor eller plantera växter. I alla situationer måste det finnas såväl reflektion och kunskaper som fysisk handling, annars åstadkoms inget. I pedagogens professionella kompetens ska det därför ingå en känslighet för hur elevens utvecklingszon ser ut i relation till ett visst begrepp eller en viss färdighet. Därifrån måste barnet ledas vidare på ett sådant sätt att eleven successivt får ett större ansvar för hur aktiviteten fortskrider (Säljö, 2017).

Artefakter

Artefakter, även benämnda som kulturella redskap är något som bygger på att det finns både intellektuella redskap som exempel ett siffersystem eller alfabet. Dessa är fästa på någon form av fysiska redskap som exempelvis en dator eller bok. I den sociokulturella traditionen ser man att kunskap inte är teoretisk eller praktisk utan alltid är båda. Vi både tänker och utför fysiska handlingar och dessa båda aspekter är sammankopplade och beroende av varandra. Teori och praktik kan fungera olika i relation till varandra. Som exempel är det skillnad på att skriva en bok och bygga ett skåp. Men i alla situationer måste det finnas både reflektion och kunskap samt fysisk handling, annars händer ingenting (Vygotskij, 1934/1987; Smidt, 2010; Säljö, 2013, 2017).

Mediering

Mediering är ett av huvudsakliga begreppen inom den sociokulturella traditionen. Med mediering avses att människor använder redskap eller verktyg när vi förstår vår omvärld och

agerar i den. Vygotskij menade i sin analys att människan utmärks av att hen använder sig av två olika slags redskap. Dels kan människan använda sig av språkliga redskap och dels kan hen använda sig av materiella redskap. Ett språkligt redskap kallas också för ett intellektuellt eller mentalt redskap och är en symbol, ett tecken, eller teckensystem som människan använder sig av för att kommunicera. Mediering kan också ske genom fysiska redskap. Den som då använder ett redskap och förstår hur redskapet används, som exempelvis när en snickare arbetar måste denne veta materialets egenskaper och hur det kan bearbetas. Många av kunskaperna om hur fysiska redskap brukas hänger ihop med språkliga redskap. Vissa företrädare inom den sociokulturella traditionen menar att det inte är någon mening att göra någon skillnad på intellektuella och fysiska redskap. De menar att de i själva verket förekommer tillsammans och kompletterar varandra (Vygotskij, 1934/1987; Säljö, 2017).

Appropriering

Appropriering medför att en människa blir förtrogen med och lär sig använda kulturella redskap och förstå hur de medierar världen. Vi lär oss att måla, svetsa och räkna samt uttrycka oss på andra sätt. Mycket av det som människor blir förtrogna med sker i vardagen. Många av de språkliga uttryck och begrepp som vi använder oss av finns redan som exempel i vårt vardagsspråk. Mediering i vardagen sker oftast utan formell undervisning på det sättet blir barnen bekanta med kulturella redskap. Men lärande ingår i många olika situationer och sker på många olika sätt: i hemmet, i vänskapskretsen, i skolan och så vidare. En viktig förutsättning för förståelse av lärande är därför att man ser på kunskaper och lärande som situerat. Det vill säga något som växer fram ur sociala praktiker. Det går inte att förstå hur människor lär och utvecklas om det inte tas hänsyn till lärandets situerade karaktär. Den som har svårigheter i en situation kan ha lätt att lära i en helt annan situation. Exempelvis kan en elev ha svårt att räkna matematik i skolan men kan lära sig att räkna hemma framför datorn (Vygotskij, 1934/1987; Säljö, 2017).

Proximala utvecklingszonen

Den proximala utvecklingszonen står i den sociokulturella traditionen för ett sätt att se på lärande och utveckling som ständigt fortlöpande processer. Vygotskij (1934/1987) menar att när människor väl behärskar ett begrepp eller en färdighet är de nära att behärska något nytt. Vi har så att säga nya kunskaper och färdigheter åtkomligt för oss. Utvecklingszonen är där människor är mottagliga för instruktioner och förklaringar. Det är här som läraren eller den mer kompetente kamraten kan vägleda en lärande in i hur man använder ett kulturellt redskap. Säljö (2017) samt Hwang och Nilsson (2011) uttrycker att det också i pedagogens professionella kompetens ska ingå en känslighet för hur elevens utvecklingszon ser ut till ett visst begrepp eller färdighet. Därefter måste läraren leda eleven vidare på ett sådant sätt att eleven successivt får ett större ansvar för hur aktiviteten fortskrider. Både appropriering och mediering är viktiga för att barn ska få möjlighet att vara och utvecklas i den proximala utvecklingszonen, och på så sätt få utlopp för den kreativitet som finns hos dem.

Sammanfattningsvis har vi valt det sociokulturella perspektivet som teori i studien för att lyfta fram hur olika faktorer i den fysiska inomhusmiljön påverkar kreativiteten bland eleverna. Enligt Vygotskij (1896/1995) är barns utveckling helt beroende på vilken kulturell situation de växt upp i och med det menar han att utvecklingen är kulturspecifik. För att kreativitet ska få möjlighet att utvecklas i fritidshemmet behöver pedagogerna ta hänsyn till kreativa handlingar där mediering leder till en ny fas i den proximala utvecklingen. I studien använder vi begrepp som artefakter, mediering, appropriering samt proximal utvecklingszon i diskussionen.

METOD

I kapitlet redogörs den hermeneutiska, kvalitativa forskningsmetod som valts att användas i studien. Det beskrivs varför vi valt semistrukturerad intervjuform som metod, samt att det berättas om hur urvalet gjorts och hur studien har utförts. Vi beskriver vilken analysmetod som används i studien, hur vi arbetar för att studien ska vara trovärdig och följa de forskningsetiska reglerna.

Metodval

Den kvalitativa metod som valts i studien utgår från ett hermeneutiskt perspektiv. Teorin utgår från en strävan att försöka förstå en annan människas perspektiv i forskningsfrågorna som undersöks. Den kvalitativa metodansatsen syftar till att förstå hur människor upplever ett fenomen (Brinkkjaer & Høyen, 2013). Metoden passar bra till denna studie då vi vill undersöka hur den fysiska inomhusmiljön påverkar barns kreativitet. Thurén (2019) beskriver hermeneutiken som att det går att tolka människors personlighet och människors handlingar. Hermeneutiken går ut på att förstå och inte bara begripa intellektuellt. För att förstå människor med en annan förförståelse än den egna kan man utgå från sin egen förförståelse och med hjälp av den försöka komma vidare i tolkningen. Följden av hermeneutikens ständiga utvidgade förståelse av enskildheter är den så kallade hermeneutiska cirkeln. Det innebär att det sker en ständig dynamisk eller dialektisk rörelse mellan förståelsen av de enskilda delarna och helheten. Ju mer vi vidgar förståelsen av delarna och skaffar oss en helhetsförståelse, desto mer kommer denna helhet i sin tur att kasta nytt ljus över delarna och omvänt. Vi rör oss alltså ständigt fram och tillbaka genom olika cirkel- eller spiralformade rörelser. På detta sätt borrar sig tolkning och förståelse allt djupare och djupare in i det datamaterial som är föremål för studien (Andersson, 2014; Åkerberg, 1986). Genom att få en förståelse för den enskilde informantens syn på forskningsfrågan ökar vår förståelse för helheten när vi sammanställer informanternas utsagor i ämnet.

Med semistrukturerad intervju ges informanten möjlighet att själv påverka vad som är väsentligt i sammanhanget. Men det finns en utgångspunkt i form av en intervjuguide för intervjun att förhålla sig till. Informanten svarar dock med egna formuleringar på frågorna som ställs under intervjun (Christoffersen & Johannessen, 2015). Att välja en semistrukturerad intervjuform var ett naturligt val då den är av öppen karaktär och ger möjligheter till följdfrågor utifrån respondentens svar. Denna metod ger informanten möjlighet att vidareutveckla sina svar eller visa mer konkret vad hen menar. Vilket i sin tur kan leda till en djupare hermeneutisk förståelse för det som undersöks (Larsen, 2018). Detta ger oss möjligheter till att fånga upp likheter och olikheter mellan olika respondenter, och att få en aktuell uppfattning om hur läget ser ut (Christoffersen & Johannessen, 2015). För att få de intervjuade att känna sig bekväma i intervjusituationen ställs det inledande frågor av mjukare art, såsom ålder, kön, fritidsintressen och så vidare. Därefter går intervjun över i mer komplexa och djupare frågor. De första frågorna är måhända ”mjukare” men inte oväsentliga. De kan ge möjlighet till en förklaring av de efterföljande frågornas svar då de ger en bild av respondenternas bakgrund och erfarenheter. Möjligheten till att kunna variera olika typer av frågor och följdordning är en av den kvalitativa intervjuens styrkor (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015; Christoffersen & Johannessen, 2015).

Sammanfattningsvis såg vi att valet av intervju som insamlings sätt av empiri lämpade sig väl. Då det under en tidsbegränsad period som denna undersökning utgjorde var det en metod som gav oss mest empiri att analysera. Undersökningen utgick från lärarnas perspektiv, vilket också påverkade valet av intervju som arbetsform.

Urval

Studien är gjord i en medelstor svensk kommun i Västsverige. Där den ena skolan ligger centralt i staden och den andra skolan ligger i ett samhälle utanför centralorten. Den ena skolan är en större skola med sju fritidsavdelningar och den andra skolan omfattar fyra avdelningar. Undersökningen är gjord utifrån personal som arbetar i fritidshemmet på respektive skola. Vi har valt att intervjua fyra personer ur personalen på fritidshemmet per skola. Vi ansåg därefter att det empiriska materialet var mättat. Vi har valt att använda oss av både utbildad personal och personal utan pedagogisk utbildning till intervjuerna i studien. Vi har en tidigare relation med de fritidslärare som deltar i studien då vi haft vår verksamhetsförlagda utbildning (VFU) och tidigare arbetsplats på dessa skolor. Detta urval är ett bekvämlighetsurval, då tidsaspekten begränsar oss i sökandet av urvalspersoner. Christoffersen och Johannessen (2015) skriver att använda redan existerande sociala nätverk kan vara fruktbart för att få grundläggande information och förbereda inträdet i forskningsfältet. Vidare skriver de att tillit kan vara nödvändig om en viss typ av kvalitativ forskning ska utföras. Vi kan se en fördel med urvalet som gjorts då vi kan se en vinst i att respondenterna känner sig bekväma under intervjun och således ökar det empiriska materialet.

Genomförande

Först skickades förfrågan ut till rektorer på tre olika skolor i samma kommun (se bilaga 1). Svaret var att två av dessa skolor kan ställa upp med att vara med i studien medan den sista rektorn upplever att hon inte kunde avvara personal för de intervjuer vi ville genomföra. En fjärde skola kontaktades därför och rektorn förde frågan vidare till sin personal om det var några som vill delta. Men då det dröjde med vidare svar valde vi att intervjua fler pedagoger på de två skolor som gett oss klartecken att komma. Det genomfördes fyra intervjuer på respektive skola. Vid intervjuerna användes två mobiltelefoner för inspelning. Detta för att ha en backup om någonting händer med en inspelning under tiden eller efter intervjun. Vi hade även med en powerbank ifall någon av telefonerna skulle behöva laddas.

Innan intervjun inleddes fick informanterna information om samtycke och deras rättighet att avsluta sin medverkan när som helst under pågående process (se bilaga 2). De skrev i samband med detta på samtyckesblanketten och gav den åter till oss. Därefter startade intervjun. Vi delade upp intervjuerna genom att genomföra fyra intervjuer var. Där en av oss intervjuade informanten och den andra observerade intervjun samt ställde eventuella följdfrågor. Efter intervjuerna transkriberades de genom att vi transkriberade fyra intervjuer var. Därefter läste vi igenom dem flera gånger enskilt där vi plockade ut det vi såg som relevant för forskningsfrågorna. Genom hela arbetets gång har vi suttit tillsammans och arbetat. Det har gjort att vi båda är lika insatta i processen. Vi har i arbetet med sortering och analys av empirin valt att arbeta gemensamt i varje steg av processen och löpande fört diskussioner kring det empiriska resultat som framkommit. Kihlström (2007) menar att reliabiliteten ökar vid de fall där det finns två som intervjuar och bearbetar empirin. Det är dock viktigt att föra samtal med informanten innan då den kan känna sig obekväma med att bli intervjuad av två personer. Tillförlitligheten i detta fall kallas interbedömarreliabilitet.

Analys

I analysen har vi tagit ett hermeneutiskt perspektiv som utgångspunkt för att analysera den empiri som samlas in i studien. I analysen som gjorts har vi arbetat efter metoden att *sortera*, *reducera* samt *argumentera* utifrån Rennstam och Wästerfors (2015) analysmetod.

Sortera

Efter att intervjuerna genomförts delades inspelningarna upp för transkribering av empirin. Det innebar att intervjuerna ordagrant skrevs ner för att sedan analyseras. Därefter skrevs intervjuerna ut på papper för att vi både tillsammans och enskilt skulle kunna läsa igenom materialet. Därmed skapas en överblick av materialet och en struktur att bygga vidare på. Sättet vi använt oss av för att skapa denna ordning är att med hjälp av olika färger, att färgkoda det som informanterna sagt. Vi satte även kommentarer i kanten av materialet som vi granskat. Kodningen med olika färger gav oss möjlighet att gruppera empirin utifrån olika kategorier, vilket gav oss en överblick av likheter och skillnader i vad informanterna ansåg. Genom att vi använde ett hermeneutiskt synsätt där vi granskar varje fråga enskilt ökar kunskapen om de enskilda delarna. Därigenom skapas således en större förståelse för helheten (Andersson, 2014; Åkerberg, 1986). I nästa steg i processen gjordes en mer grundlig sortering där vi klippte ut det som informanterna sagt och delade in citaten utifrån frågeställning och underkategorier. När uppdelningen av empirin var gjord gick vi vidare med att dra streck mellan de olika kategorierna för att därigenom se sambanden mellan dem och hur de står i relation till varandra.

Reducera

Nästa steg var att reducera det materia som vi samlat in i samband med intervjuerna. Detta arbete startade i och med att vi började föra in informanternas svar i arbetet. Målet med att reducera materialet vara att försöka skapa en så god bild av empirin som möjligt. Det innebar att vi satte in de citat som var relevanta för att belysa de fenomen vi söker svar på. Rennstam och Wästerfors (2015) framhåller att det inte finns några regler hur man väljer ut material. Men analytikerns uppgift är att välja ut det material som tydligast kastar ljus på det som ska belysas. Det betyder inte att hen väljer exempel som stödjer hens tes eller allmänna bild. Tesen ska istället utvecklas med hjälp av exemplen i studien. Exempel på detta är om flera informanter uppger samma fenomen, då behövdes inte all empirin om detta tas med i studien. Detta utan att det räcker att ta ut några exempel som belyser frågan. Sedan är steget inte långt till att börja plocka ut eller skapa allmänna begrepp för dessa fynd i studien. Tanken med begreppen i studien är att de ska förklara fenomen som sagts i studien, som exempelvis kreativitet och vad informanterna säger när de pratar om kreativitet. Begreppen innebär inte en direkt sortering av det empiriska materialet. Det innebär mer en språkligt inriktad minskning som samlar flera liknande fenomen i samma fack. Begreppen fanns inte där från början av arbetet utan har växt fram under arbetets gång. Det är svårt att se något tydligt resultat under analysarbetets gång utan det framträder i efterhand.

Argumentera

I detta steg av analysen uttalar vi oss om empirin i allmänna och formella termer. Där vi försöker förstå vårt material med hjälp av teoretiska begrepp som presenterades i kapitlet om *Teoretisk ram och centrala begrepp*. Vi ser att det sociokulturella perspektivet kommer att fungera med de empiriska data som vi fått fram. Detta görs för att vi som analytiker ska kunna formulera ett argument som sedan kan användas för att driva tolkningen av empirin framåt. Genom att skapa en samlad bild av empirin går det att göra jämförelser med tidigare forskning inom området. Det är av betydelse för analytiker att argumentera med stöd av sin empiri, jämfört med att bara redogöra för den. De kategorier som skapas i reducering återkommer i argumentationen. Reducering och argumentation överlappar således varandra. Skillnaden är att i argumentationen relaterar författaren innebörden av kategorierna i relation till litteraturen inom området (Rennstam & Wästerfors, 2015).

Etiska forskningsprinciper

Den forskning som görs ska vara relevant och beröra områden av betydelse för samhällets utveckling, de etiska regler som finns ska fungera som en vägledning för forskarna. Forskningskravet står ibland i motsättning till individskyddskravet, det vill säga individens krav på att behandlas utifrån godkända etiska principer. Individskyddskravet delas in i fyra huvudkrav. Dessa är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* samt *nyttjandekravet*. Närmare förklaring av dessa följer nedan.

Informationskravet: Forskaren ska informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte. Informanterna ska även bli informerade om vilken roll de har och att deras medverkan är frivillig, vilket gör att de när som helst kan avbryta sin medverkan i studien (Svensson & Ahrne, 2015; Vetenskapsrådet, 2002). Högskolan i Borås är ansvarig för behandling av personuppgifter i denna studie. Innan intervjutillfället har detta informerats till berörda parter via mail och i pappersform. Vid intervjutillfället ges information till informanterna om att deras medverkan är frivillig och att de när som helst under studien kan avbryta sin medverkan. De får även frågan om det går bra att intervjun spelas in. Vid intervjun används mobiltelefoner för inspelning. De intervjuade blir även tillfrågade om de vill ta del av det färdiga arbetet. Genom mail, personlig kontakt, samtyckesblankett och informationsbrev har vi försökt säkerställa att de som ingår i studien skyddas och ges den information de har rätt till enligt de fyra etiska kraven.

Samtyckeskravet: Deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan. Därför ska forskaren hämta in samtycke från samtliga deltagare. Då medverkan är frivillig ska informanten inte utsättas för påtryckningar om denne inte vill medverka eller önskar avbryta sin medverkan (Vetenskapsrådet, 2002). Då vi ska intervjua lärare är det dem vi kommer lämna en samtyckesblankett till (se bilaga 2), detta görs i samband med intervjutillfället. Samtycke lämnas skriftligen alternativt muntligen, men för att den ansvariga ska kunna bekräfta att samtycke lämnats ges det med fördel skriftligen (Christoffersen & Johannessen, 2015).

Konfidentialitetskravet: Uppgifter rörande de personer som deltar i undersökningen ska ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna ska förvaras på ett sådant sätt att en obehörig inte kan ta del av dem. Det ska inte, för en utomstående, ges möjlighet att ta del av personuppgifter på de personer som varit med i studien. Forskaren bör även ha i beaktning att det i vissa fall, med tillräcklig information, kan gå att identifiera personen i fråga trots att personuppgifter inte finns med i rapporten (Svensson & Ahrne, 2015; Vetenskapsrådet, 2002). Informanter och de båda skolorna i denna studie tilldelas fiktiva namn. Materialet från intervjuerna kommer, förutom vi själva, endast handledare och examinator kunna ta del av. Eventuella personuppgifter raderas samt att informanterna tilldelas fiktiva namn. Efteråt sparas intervjun på dator för att säkerställa materialet. Intervjuerna kommer att raderas när de inte längre ses som nödvändiga.

Nyttjandekravet: Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål. Dessa uppgifter får således inte säljas eller lämnas ut för kommersiellt bruk (Svensson & Ahrne, 2015; Vetenskapsrådet, 2002). Uppgifterna kommer endast användas i forskningssyfte.

Dessa krav måste varje forskningsprojekt ta hänsyn till för att kunna genomföra sin studie. Individskyddskravet är starkt, ingen person ska utsättas för psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning. Kravet på relevant forskning inom skolan är också starkt.

Forskare får inte undvika problemställningar av stor vikt på grund av att de ställer höga krav på hur individens skydd ska lösas. Det är varje forskares och students ansvar att noga tänka igenom vilka konsekvenser den tänkta studien kan få för individen. Den enskilde forskarens eget ansvar kan aldrig bortses (Björkdahl Ordell, 2007). Andra allmänna rekommendationer från Vetenskapsrådet (2002) är att informanterna bör bli tillfrågade om de önskar ta del av resultatet innan rapporten publiceras. Informanterna fick frågan om att få ta del av slutresultatet, däremot valde samtliga att avböja.

Tillförlitlighet och giltighet

Validitet handlar om studiens giltighet, att studera det som avsetts att studera. De redskap och de aktuella undersökningsinstrumenten bör vara väl utprovade inför den kommande undersökningen. Giltigheten ökar om någon vetenskapligt skolad person granskar undersökningsinstrumenten och i förekommande fall ger förslag på förbättring. Det kan gälla observationsmetodik, intervjufrågor eller enkätkonstruktion. Detta kallas innehållsvaliditet. I kvalitativa studier anses kommunicerbarheten vara ett mått på validitet. Trots rådande tidsbrist, vilket ledde till färre intervjuer än vad vi först planerade, anser vi att resultatet uppnått en viss mättnadsgrad. Detta då vi kunde se mönster i det informanterna som uttryckte (Kihlström, 2007; Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015). Det går inte med denna studie att få en bild av hur det generellt ser ut i Sverige då vi endast intervjuat en mindre grupp på åtta personer. Undersökningen kan dock presentera en bild av vad de informanter som ingått i studien anser i frågan om hur den fysiska inomhusmiljön påverkar kreativiteten bland eleverna på fritidshemmet. Den som läser rapporten ska förstå vad som beskrivs och förstå resultatet, detta gäller även deltagarna i undersökningen (Svensson & Ahrne, 2015). Tillförligheten i intervjuerna ökar om det är två personer, istället för en som intervjuar. Då en person intervjuar och den andra personen observerar intervjun (Kihlström, 2007; Thurén, 2019). Under samtliga intervjuer deltog vi båda, den ena som observatör och den andra som intervjuare. Beroende på vilken analysmetod som används kan resultatet påverkas. Andra faktorer som kan påverka är valet av antal intervjuer och att det är samma personer som intervjuat som sedan även transkriberar intervjuerna (Stukát, 2011). Det är något som vi är medvetna om. ”Ett sätt att visa på generaliserbarheten av resultaten kan vara att jämföra sin egen studie med andra liknande studier” (Svensson och Ahrne, 2015, s. 27). Då forskningsfältet inom vårt område visat sig vara begränsat har vi funnit det svårt att jämföra vår studie med tidigare relevant forskning.

Sammantaget användes intervju som metod för studien där vi båda deltagit under samtliga intervjuer. Urvalet begränsades till två skolor i en medelstor stad i Västsverige. Begränsningen beror på den tidsbrist som vi stod inför. Vi har utgått från ett hermeneutiskt perspektiv där vi i analysen arbetat efter modellen sortera, reducera och argumentera. Studien har förhållit sig till de etiska forskningsprinciperna, där informanterna bland annat skrivit på en samtyckesblankett innan intervjun.

RESULTAT

Studiens syfte är att genom kvalitativa intervjuer undersöka den fysiska inomhusmiljöns påverkan på elevernas kreativitet i verksamheterna ur lärarnas perspektiv. Skolor och informanter benämns med fiktiva namn. Resultatet presenteras under fem olika kategorier *Kreativitet; Den fysiska inomhusmiljön; Kommunikation; Personalen* och *Ekonomiska förutsättningar*. Kategorierna är kopplade till frågeställningarna i studien.

Studiens kontext

Valskolan är en F-6 skola som ligger i ett mindre samhälle utanför en medelstor stad i Västsverige. På skolan arbetar Eva, Karin, Lisa och Jörgen. De är verksamma på olika avdelningar inom fritidshemsverksamheten. Eva har varit verksam på fritidshemmet i sju år och är utbildad fritidspedagog, Karin har varit verksam i tio år och saknar pedagogisk utbildning. Lisa är utbildad fritidslärare och har varit verksam i fyra år. Slutligen har vi Jörgen som varit verksam i 13 år och är utbildad förskollärare men jobbar på fritidshemmet. På Valskolan är det en blandad behörighet bland personal på fritidshemmet.

Rosskolan är en F-6 skola som är belägen i en medelstor stad i Västsverige. På skolan arbetar Jessica, Anton, Daniel och Gabriel som är verksamma på samma avdelning inom fritidsverksamheten. Jessica är utbildad förskollärare och har jobbat 23 år på fritidshemmet och förskolan då hon har en delad tjänst mellan dessa verksamheter. Daniel och Anton är utbildade inom pedagogik och har båda arbetat fyra år på fritidshemmet. Gabriel är utbildad fritidspedagog och har arbetat i fritidshemmet i 22 år. På Rosskolan är det en blandad behörighet bland personalen.

Kreativitet

Hur påverkar den fysiska inomhusmiljön eleverna i fritidshemmet gällande stimulering av kreativitet, ur lärarens perspektiv? I detta kapitel tas faktorer upp som kan påverka. Både pedagogernas syn på (1.) *vad kreativitet är* samt (2.) *vad de anser är positivt och negativt med verksamhetens inomhusmiljö*. Nedan följer informanternas svar kring vad de anser att kreativitet är:

Kreativitet är att våga och det innebär också att våga misslyckas. Kreativitet innebär också att leka kravlöst.

(Jörgen)

Kreativitet innebär att man kan hitta och se olika lösningar utefter det materialet man har. Man är lite påhittig, man kan komma på nya lösningar och så. Ja det tycker jag är kreativt.

(Lisa)

För mig som person är det livselixir. Nu är det kanske filosofiskt, men utan att vara kreativ så liksom tappar jag.

(Anton)

Det innebär att man ska kunna få möjlighet och utlopp att tillverka saker... att kunna arbeta med det som finns att skapa.

(Daniel)

Kreativitet det är... vad jag ska säga... vad ska jag säga det är ett sinnestillstånd hamnar man i zonen då är man kreativ. Och då kan det handla om vad som helst det kan handla om att skriva, tälja, måla och leka

(Gabriel)

Att man skapar själv (...) Det är nog att vara kreativ att kunna se utanför den här bilden jag tänker att göra utan att utveckla den på något mer sätt.

(Jessica)

Man får möjlighet att nyttja sin fantasi och att det skapas förutsättningar för det och där är ju vi vuxna ansvariga.

(Karin)

Kreativitet för mig personligen är väl att jag får skapa när jag känner för det och vad jag vill och med vilka jag vill. Att jag får göra det på mitt sätt helt enkelt, inte att någon annan styr för mycket vad jag vill göra. Och att det inte ska finnas så mycket ramar kanske.

(Eva)

(1. *Vad kreativitet är*). Ur citaten om kreativitet går det att tyda att personalen på båda skolorna har en liknande uppfattning om vad kreativitet är. Den tankestruktur som återkommer kretsar kring livsglädje, uppfinningsrikedom och att se möjligheterna. En tolkning är att många ur personalen på fritidshemmen tycker att kreativitet är när de hittar lösningar och ser möjligheter som är utanför det vanliga. Kreativitet ansågs även vara när det ges möjlighet till att skapa och tänka fritt. Lisa säger att kreativitet är att hitta och skapa nya saker. Medan Anton påstår att han inte fungerar utan att få vara kreativ. I Lgr11 (2019) framkommer det att undervisningen på fritidshemmet ska stödja elevernas fantasi och skapande genom olika estetiska uttrycksformer. De ska även ges möjlighet för eleverna att utveckla sin kreativitet. Detta är något som informanterna framhäver då de berättar om att det är lärarens ansvar att skapa de rätta förutsättningarna för barnen på fritidshemmet. Informanterna ser att förutsättningar behöver skapas både fysiskt och mentalt genom att se över hur lokalerna är möblerade samt vad för material som erbjuds, vilket framkommer i citaten nedan:

Vårt pysselrum är väldigt inbjudande för just den gruppen vi har nu gillar att pyssla så det upplever jag inbjuder till kreativitet.

(Lisa)

Kanske att man låser in sig själv i att pysselrummet bara ska vara ett pysselrum? För så har det alltid varit. Vi har väl försökt att använda det där rummet mer till att där inne kan man även leka om man vill. Dock väljer inte många barn att leka där inne. Eleverna vet att det är pysselrum där då de haft syskon innan på skolan (...) Traditionen sitter i väggarna.

(Karin)

Det kan vara bra med många rum också för då delar man upp sig. Man får färre barn i rummen. I och med att vi har två våningar så kan vi dela upp gruppen när vi är så många (...) så blir det inte så högt i ljudnivå. Det är väl det som är bra.

(Daniel)

Det är ett flertal separata rum 4–5 stycken. Vilket gör att vi kan ha en god variation i vår verksamhet (...) just flexibiliteten då att vi har möjligheter att göra flera olika verksamheter parallellt med varandra det är den stora fördelen.

(Anton)

Vi har rum som är fritidsrum. Som inte skolan kommer och säger att nu behöver vi ha det, utan det är vår yta. Vi får göra vad vi vill, vi kan ha framme vad vi vill utan att behöva plocka undan när de kommer.

(Eva)

Lokalerna i sig är ju bra tycker jag. Bra storlek och de är ljusa men det börjar ju bli slitet nu med.

(Jörgen)

Många möbler kanske inte är helt uppdaterade hållbarhetsmässigt eller man kanske skulle önska mer textil för att dämpa ljud eller mer ljudisolerade möbler. (...) alltså mer saker som gjorde det behagligt att vara kring och lekmöbler som är i lokalerna.

(Eva)

Det är många utrymmen men ganska små.

(Daniel)

Det är så små utrymmen det är inte gjorda för 60 stycken inskrivna barn.

(Gabriel)

Det blir kallt och det resulterar ju i att barnen inte heller vill vara där. Det är ju inget tilldragande.

(Jörgen)

Det som är nackdelen med fritids lokaler som är delade är att det ska ju iordningställas och det tar ju ofta tid... då i dessa tider saker och ting ska gå fort så kanske man känner sig lite begränsad.

(Anton)

(2. *Vad de anser är positivt och negativt med verksamhetens inomhusmiljö*). Det går att tyda mönster ur citaten från personalen på Rosskolan och Valskolan som att de inte är helt tillfreds med sina lokaler för att kunna ha en skapande och kreativ verksamhet. Då de bland annat, som Anton säger, är delade med skolan. Lokalerna känns ofta karga och slitna och detta gör enligt personalen att det inte blir någon uppmuntrande miljö för eleverna att vara kreativa i. Det som är positivt är att det finns många rum för att dela upp grupperna i och att det finns lokaler för skapande verksamhet i fritidshemmet både på Rosskolan och på Valskolan. Att dela upp gruppen i de mindre rummen skapar en lägre ljudnivå inomhus. Det går även att se en skillnad mellan de två skolorna i studien när det gäller att dela lokaler med skolan. På Valskolan finns rum som endast tillhör fritids, vilket gör att det blir lättare att låta material ligga framme till nästa dag. Detta jämfört med hur de har det på Rosskolan där det måste städas undan inför kommande dag när skolans verksamhet ska verka i lokalen. Anton ser detta som en begränsande faktor när det kommer till att kunna vara kreativ eller ha ett längre projekt. Överlag ser inte informanterna det som bara negativt angående de lokaler de disponerar över utan de ser även positiva faktorer med dem. Framför allt på Valskolan ses lokalerna ändå som stora och ljusa även om de är slitna. Förslag som kommer upp angående problematiken med den höga ljudnivån som ofta råder på fritidshemmet är att få upp mer textilier och ljuddämpande möbler. Här blir det ofta en intressekonflikt mellan klasslärarna och personalen på fritidshemmet, något som vi återkommer till. En stor nackdel som flera av de vi intervjuat tar upp är det faktum att fritidshemmet delar lokaler med skolans verksamhet. Det gör att personalen på fritidshemmet måste anpassa sig i sådan grad att det kreativa skapandet hämmas.

Den fysiska inomhusmiljön

I många fall delar fritidshemmet lokaler med förskoleklassen eller skolan. Det gör att verksamheterna ofta även delar på materialet. Resultatet i detta kapitel tar upp vad informanterna anser i de frågor som tar upp hur kreativiteten bland barnen blir påverkad av faktorer som (1.) *delade lokaler* samt (2.) *vad för material som erbjuds för eleverna*. Informanternas syn på delade lokaler följer i nedanstående citat:

Det är grupprummen som är kopplade till klassrummen som jag tycker. De är väldigt tråkiga och EH kala för där är bara bord och stolar där inne för det ska ju vara anpassat till skolan men å då vill dom inte ha så mycket. Det är väldigt svår möblerat, jag skulle vilja ha lite ombonat men där känner jag att man är begränsad då det används under skoltid å dom vill inte ha massa saker på väggarna.

(Lisa)

Vi har ett samlingsrum, att vi har grupprum som är till för fritids eller grupprummen ska man ju dela med klasslärarna så man får ha lite respekt för att dom kanske behöver använda dom när man kommer högre upp i årskurserna. Men för det mesta är ju fritids, grupprummen även fritids och jag har förstått att på vissa skolor finns inte den möjligheten att ha rena fritidsrum. Så det är ju bra.

(Eva)

(...) vad jag menar med det är att vi kan inte gå in och möblera exempelvis som vi skulle vilja. Utan vi måste tänka lite på att a men att skolan är här å exempelvis kan vi inte köra in lego där.

(Jörgen)

Visst vi har en viss möjlighet att påverka men det är det att det blir ganska tung arbetat för att det ska iordningställas eftersom vi delar lokalerna med skolan. (...) det är mycket som ska hända i varje respektive lokal. (...) Mer saker som man skulle kunna jobba på projektmässigt som till exempel nu har vi ett projekt här i fyra veckor, och att man kan ha saker och ting framme så att man kan jobba med det ordentligt, Det tycker jag fattas.

(Anton)

Skolan kommer ju även in i fritids å allrummet å så. Å då upplever jag att lärarna inte har koll och då försvinner det ju grejer, jag blir ju av med saxar och sådant.

(Jörgen)

Sen tycker jag vi har en bra rektor, hon står bakom oss på fritids. Vi har fått igenom ganska mycket med tanke på. Hon är ganska lyhörd för oss bara vi är enade (...) men sen oftast sätter det stopp när man vill gå in i skolans lokaler. Då sätter lärarna stopp för vi ser på saker olika.

(Lisa)

Ett konkret exempel så hade jag gärna velat möblera på ett visst sätt (...) Då går rektorn in och säger att här kommer en elev med speciella behov sitta. Då kan det inte finnas för mycket grejer. Då måste vi på fritids anpassa oss efter det.

(Jörgen)

EH, ja har försökt men det är så väldigt styrt med den ekonomiska aspekten då.

(Jörgen)

Det enda vi i styrda med det är ju ekonomin. Den har vi ju inte så stor möjlighet att påverka. (...) om man tänker när jag började jobba för 23 år sen hade vi 30.000 kr idag har vi 3000. Där är stor det är ju den första grejen just materialmässigt eller hur vi vill bygga upp det så det, det hindrar ju oss. Men annars hur vi vill utforma det, själva avdelningen miljön så det kan ju vi styra tillsammans.

(Jessica)

(1. Delade lokaler). Det går att tyda ur citaten att lärarna varken på Rosskolan eller på Valskolan är helt tillfreds med sina lokaler för att kunna bedriva en skapande och kreativ verksamhet. Klasslärarna vill inte ha för mycket som kan distrahera eleverna från skolarbetet. Personalen på fritidshemmet anser att det ser kallt och tråkigt ut och skulle därför vilja göra det mer ombonat och inspirerande för eleverna. Lisa tar exempelvis upp att de har rektorn med sig i de ändringar de önskar göra men att klasslärarna sedan sätter stopp. Det går här att tyda att det råder en intressekonflikt mellan de olika verksamheterna som bedrivs i de gemensamma lokalerna. Det går även att tyda av citatet att personalen på fritidshemmet upplever att deras verksamhet har en lägre prioritering än vad skolan har. Utifrån informanternas samlade utsagor utkristalliserar sig ett mönster där det finns en vilja att skapa en kreativ inomhusmiljö. Dessa visioner krockar dock med faktorer som lärarna ställs inför, exempelvis att lokalen även används av skolelever, men kanske främst av ekonomiska strukturer. I någon mening innebär det att den fysiska inomhusmiljön är i konflikt med det uppdrag som styrdokumentet förmedlar. Nedan presenteras citat från informanterna gällande tillgängligheten av materialet för eleverna:

Men det är svårigheten när man har 40 till 45 barn på eftermiddagarna, så är det svårt att ha för mycket material framme. För det blir oftast, till slut ligger det bara framme och det är ingen som tar hand om det. Det är svårigheten. Just det hitta en balans där att det ska funka att kunna ha material. Men det hade vart, det skulle funka just för det kreativa skapandet.

(Jessica)

Använder han saker som vi har gått här och sparat i fem-sex år som ska portioneras ut... man säga det blir en ganska tråkig ryggsäck som man har med sig för det stoppar kreativitet jättemycket. Men vi har fortfarande tillgång till flaskfärger lego lera gips massa sådana saker och en annan stor kreativ bit är ju en sådan är klassisk fritidspedagogisk grej att plocka med sig saker från naturen för att bygga skapa av ingenting, EH till slut så blir man trött på det.

(Gabriel)

Svaret då på er fråga är visst material ligger framme för annars skulle det se tråkigt å kalt ut å vad skulle de annars attraheras av? (...) Ser du grejor så är det klart att du blir sugen på det så. Och jag försöker även när jag köper in material så brukar jag tänka lite så att det ska vara annorlunda det ska attrahera.

(Jörgen)

Vi sparar gamla lådor för det är populärt hos oss just nu att pyssla med gamla, ja när det har kommit varor och sånt.

(Karin)

Kreativiteten kan ju påverkas på ett sätt att man inte, att det kanske inte finns så mycket utbud av material som man vill ha, eller som barnen vill ha. Finns det mycket material och, material att tillgå tror jag att kreativiteten hos barn kan öka.

(Lisa)

Dom får alltid vara med och önska inför inköp när vi fått ny budget, sen blir det ja. Budgeten är ju begränsad så är det ju. Man kan ju inte få allt.

(Karin)

(2. *Vad för material som erbjuds för eleverna*). I ovanstående citat går det att peka på att flera av pedagogerna ser materialet som en viktig faktor för kreativiteten och lusten till att skapa. Problematiken med stora barngrupper är något som framkommer bland personalen på båda skolorna. Skillnader som går att se är att det förekommer både hamstrande av material för att spara och ha vid andra tillfällen, medan en annan pedagog säger att de sparar på kartonger som varor kommer med och då låter barnen använda mer material direkt. Det framkommer även att personalen använder sig av material som finns ute i naturen. Vilket Gabriel är trött på då han upplever att det tas för givet att personalen på fritidshemmet klarar sig på det som finns i naturen, istället för att köpa in material till fritidshemmet. För att skapa en attraktiv och inspirerande verksamhet behövs material som eleverna vill arbeta med. På Valskolan är eleverna mer delaktiga i inköp av material än vad de är på Rosskolan. Lärarna på Valskolan är även mer öppna för att använda återvunnet material, såsom kartonger, än vad personalen på Rosskolan är. Då det kan ses, av ledningen på skolan, som en anledning att inte köpa in material till fritidshemmet. Utifrån informanternas utsagor är det ett återkommande mönster att fritidshemmet bortprioriteras gentemot skolan.

Kommunikation

Avsnittet beskriver hur (1.) *dialog mellan elever och personalen på fritidshemmet* förs. Samt huruvida eleverna har möjlighet att påverka. Vidare granskas det om det finns någon (2.) *dialog mellan personalen på fritidshemmet och ledningen på skolan*. Samt vilka aspekter som påverkar respektive område. I citaten nedan framkommer informanternas uppfattning av dialog mellan personal och elev:

Ja, det är en samvetsfråga. Vi säger ju att de har jättemycket möjligheter till att göra det genom fritidsråd... ja att deras röst ska höras och allting... men vad ska man säga helt ärligt så ger vi dem aldrig... hur ska man kunna svara på det? För att ge barn möjligheter så måste man ge dem valmöjligheter.

(Gabriel)

Vi vill ju att de ska vara med och påverka (...) vi har ju alltid varit noga med att liksom att vi ska bestämma på olika fritidsmöten tillsammans vad vi ska använda rummen till (...) Dom får alltid vara med och önska inför inköp när vi fått ny budget.

(Karin)

Nja, lite kanske men det är väl svårt i den åldern de är att hur de ska påverka. Men vi har ju dialoger med dem om hur de ska ha det och vi har ju våra måndagsmöten där de kan få komma med förslag.

(Daniel)

Som svar på eran fråga. Ja det har de, och det står i våra styrdokument och sådant. Både indirekt och på det här passiva sättet då så att säga. (...) När jag menar indirekt så menar jag att de har de här fritidsmötena där de får vara med och välja inköp.

(Jörgen)

(1. Dialog mellan elever och personalen på fritidshemmet). Lärarna som arbetar på Valskolan ser större möjligheter för eleverna att påverka sin fysiska miljö och dess innehåll, än vad lärarna som är verksamma på Rosskolan gör. Gabriel säger att det är en samvetsfråga att låta eleverna påverka eller begränsa deras påverkan och möjligheter till val. Jörgen menar att eleverna har möjlighet till att påverka och hänvisar till att det står i styrdokument att eleverna ska ha möjligheter till detta. Daniel menar att det är svårt att få eleverna att förstå att de kan påverka, men att de pratar med eleverna om hur de vill ha det på fritidshemmet. Det går att tyda ur citaten att eleverna har en viss möjlighet att påverka sina kreativa möjligheter i fritidshemmet. Möjligheterna är dock begränsade av ekonomin, graden av pedagogisk utbildning bland personalen samt elevernas kunskap om deras möjlighet att påverka. Slutligen kan sägas att eleverna på de båda skolorna har möjlighet att påverka, även om det skiljer sig något i vilken grad det sker mellan skolorna. I citatet ovan går det att urskilja en skillnad i hur de ser på barnens förmåga. Det går utifrån informanternas utsagor att tyda det som att det råder två skilda barnperspektiv på de olika skolorna. Personalen på Valskolan ser eleverna som kompetenta varelser där de kan vara delaktiga bara man lägger det på en lagom nivå baserat på deras ålder och mentala mognad. Jämförelsevis anser pedagogerna på Rosskolan att deras elever ännu inte uppnått den mentala mognaden för att kunna ges den möjligheten till inflytande. Informanterna uppger att de ordnar fritidsmöten. Det går dock att tyda det som att dessa möten endast ordnas för att det står med i styrdokumentet. Nedan följer citat kring dialogen mellan personal mellan ledning:

Så en dialog kan vi alltid ha med våran rektor upplever jag det som. En bra dialog.

(Karin)

Ja absolut det tycker jag. Har man en bra motivering tänkt igenom den och att man har ett syfte så går det med största sannolikhet. Men det är pengafrågan där som jag sa innan det beror på vad det kostar.

(Eva)

Sen så tycker jag att vi har en bra rektor hon står bakom oss på fritids. Vi har fått igenom ganska mycket med tanke. Hon är ganska lyhörd för oss bara vi är enade så... men det är fortfarande mycket mothugg från lärarna. Sedan så tycker jag att våran dialog mellan mig och den övriga fritidspersonalen och rektorn är bra men sen oftast så sätter det stopp när man vill gå in i skolans lokaler. Då sätter lärarna stopp för vi ser saker olika.

(Lisa)

Ett konkret exempel så hade jag gärna velat möblera på ett visst sätt i något utrymme så kan jag det inte. Det har hänt alltså. Då går rektorn i och säger att här kommer en elev med speciella behov att sitta. Så här kan det inte finnas för mycket grejor. Då måste vi anpassa oss efter det.

(Jörgen)

Nej, påverka kan vi inte göra så mycket. Vi har varit i kontakt med rektor och försökt att påverka på något sätt... men det är svårt att ändra på någonting som redan är satt. Och vi kan inte bygga om och vi kan inte använda några andra utrymmen till något annat heller.

(Daniel)

Det är ingen kommunikation alls. Inte vad jag är med i faktiskt.

(Jessica)

Det händer inte speciellt mycket.

(Anton)

Jag vill nog inte säga att det är en dialog, utan vi har fastnat i ett gnällträsk vi tycker inte det är bra. Medans ledning tycker det funkar väl... varför gnäller ni? Gör någonting istället tycker de. Men vi kan inte (...) Nej jag vill inte säga att det är någon särskild bra dialog där.

(Gabriel)

(2. *Dialog mellan personalen på fritidshemmet och ledningen på skolan*). I citaten framkommer det att informanterna på Valskolan har en relativt bra dialog med sin rektor. Där de allt som oftast får gehör för sina idéer. De känner dock en begränsning i frågor gentemot skolan och lärarna som inte alltid har förståelse för fritidshemmet verksamhet. Det kan handla om att personalen på fritidshemmet inte få sätta upp något på väggarna, då klasslärarna inte vill ha något som kan distrahera eleverna. Av utsagorna från informanterna på Rossskolan kan det tolkas som att de känner sig begränsade av rektorn när det gäller att kunna påverka olika faktorer på fritidshemmet gällande den fysiska inomhusmiljön. Dialogen i dessa frågor ges intryck av att vara dålig eller obefintlig. Det skiljer sig något även bland de intervjuade inom arbetslaget på de båda skolorna. Även om informanterna på Valskolan var positiva när de talade om dialogen med ledningen går det att utläsa ett visst missnöje. Precis som det på Rossskolan fanns de som ansåg att det har en bra dialog, trots att flertalet kollegor framförde det motsatta i sina utsagor.

Personalen

I detta avsnitt ser vi på vad som påverkar personalen för att ge eleverna möjligheter till kreativ och skapande verksamheter på fritidshemmet. Vad det är som påverkar personalen att agera som de gör. Vi undersöker i vilken grad personalens (1.) *intressen* och (2.) *utbildningsnivå* spelar roll för hur de kan skapa en verksamhet där barnens kreativitet kan höjas. Vi har även frågat informanterna om de använder några (3.) *metoder* för att främja kreativiteten hos sina elever. Vi har också frågat informanterna om de anser att (4.) *personaltätheten* påverkar kreativiteten hos eleverna. I frågan om pedagogens intresse har någon påverkan på elevernas kreativitet svarade informanterna enligt följande citat:

Tror det har mer med personliga intressen att göra. Har man inget intresse för kreativitet eller skapande så kanske man inte ser något syfte att eleverna ska ha det heller.

(Eva)

Musik är mitt stora intresse. (...) Vilket gör att jag använder mig av garageband på ganska enkla sätt. Och jag vill säga att det ett otroligt stort intresse. (...) det vi gör är att de får experimentera med ljud de får skapa med ljud och ljudbilder att se vad de tycker låter fint ihop.

(Anton)

Ja, det har jag ju några. Jag gillar ju bilar och håller på att pula med det. Matlagning tycker jag är kul, både att laga själv och titta på program och sånt. Och sen så gillar jag att spela datorspel.

(Jörgen)

Min gård. (...) ska jag snickra hemma så kan jag tycka det är roligt att titta på Youtube eller Instagram och se kan man göra en sådan. Och då sätter den där zonen igång.

(Gabriel)

(1. *Intressen*). I citaten går det att tyda att intresset som personal på fritidshemmet har spelat en stor roll för om eleverna ska få utlopp för kreativitet och skapande aktiviteter på fritidshemmet. Detta då personalen i många fall tar med sig sitt intresse in i yrkesrollen. De av personalen som har ett kreativt intresse på fritiden tar i många fall med sig det in i verksamheten och delar med sig till eleverna av sitt intresse. De personliga intressena ser ut att ha en större påverkan än vad en pedagogisk utbildning verkar ha på det kreativa arbetet som utförs på fritidshemmet, enligt informanterna i studien. Pedagogens intresse har stor koppling till vad som erbjuds till barnen. Anton som har musik som sitt intresse tar med sig det i sin roll som yrkesverksam på fritidshemmet då han låter eleverna använda program som "Garageband" för att skapa ljud och ljudbilder. Eva uttrycker det som om att personalen inget intresse för kreativa aktiviteter har de en mindre förståelse för varför eleverna ska ha något intresse för detta. Intresset som du har under din fritid präglar hur du är som person och det i sin tur speglar inköp av material och val av aktiviteter som erbjuds på fritidshemmet. Informanterna menar att intresset spelar i vissa fall en större roll än vilken utbildning som läraren har. Detta framträder i citaten nedan:

Min roll ska ju vara att ställa fram saker till att locka barnen till att utveckla sig inom de här kreativa områdena och då vara en stötning.

(Gabriel)

(...) Jag tänker också att kreativiteten beror väl på vilken pedagog du är. Vad man har för tankesätt kollegor mellan. Finns ju olika sätt att ge eleverna frihet och skapa det för eleverna. Sen tror jag det beror på vilken personal som jobbar och hur de tänker kring det.

(Eva)

Vi kan påverka barnens kreativitet i oändlighet jättemycket. Det beror på oss ingenting annat.

(Anton)

(2. *Utbildningsnivå*). Av ovan nämnda citat framkommer det att utbildningen inte verkar spela någon större roll för kreativiteten. Det handlar snarare om hur kreativ du är som person, då kreativiteten kommer ur oss själva. Även om informanterna inte menar att utbildningen spelar någon större roll kan de ge pedagogen verktyg. Detta för att kunna föra djupare samtal med eleverna kring olika ämnen och därigenom främjar deras kreativitet. Eva betonar att kreativitet beror på vem du är som pedagog och person. En utbildning spelar inte någon större roll, utan tycker du att det är kul att pyssla då pysslar du och arbetar därmed tillsammans med eleverna. Anton säger i sin tur att det beror på oss ingenting annat. Det är vi som personer som påverkar kreativiteten hos eleverna inte en eventuell utbildning. Där går det att se en koppling till att intresset i många fall är det som påverkar kreativiteten, mer än själva utbildningen. Gabriel menar däremot att hans roll ska vara att ställa fram saker för att locka eleverna till att utveckla sig inom de kreativa områdena. Sammanfattningsvis går det att ur informanternas uttalanden tolka utbildningens roll som mindre viktig då det råder skilda meningar mellan informanterna med pedagogisk utbildning. I citaten nedan framkommer informanternas metoder för att främja kreativitet:

Man försöker väl mycket i början på terminen eller läsåret läsa av var de är någonstans i sin motorik och sin lust att skapa och vara kreativ. Så då kan det vara mycket obligatoriska uppgifter man ska göra också bara för att se vart de är och vilka elever som kan behöva öva mer. (...) försöka att inte säga nej för mycket, att ge dem möjlighet att skapa. (...) ja ni kan få pyssla men det kommer bara vara en liten stund idag, man får ju försöka att inte säga nej för det dödar ju kreativitet hos eleverna tycker jag. Mycket nej då blir man aldrig sugen på att pyssla heller.

(Eva)

En vanlig metod är att utse en mindre grupp i den stora gruppen. Sätta en personal vid sidan som får en stund på sig att plocka fram något speciellt att vissa dessa barnen att de är utvalda. Det brukar vara en bra grej att sätta igång kreativitet, då slår eleverna på den ganska fort tycker jag.

(Gabriel)

Man har genomgång om ett speciellt ämne och sedan så får de skapa utefter det eller måla någon bild efter egen fantasi. Den möjligheten har vi ju och den har vi jobbat lite grann med nu det sista på fritids.

(Anton)

Just nu som icke pedagogisk ansvarig så gör jag i stort sett vad min kollega säger att jag ska göra.

(Karin)

(3. Metoder). Det som framkommer i citaten är att det finns metoder för att främja kreativiteten bland eleverna på båda skolorna. Där de pedagogiskt utbildade förlitade sig på sina kollegor med pedagogisk utbildning, exempelvis när Karin menar att hon gör det hennes kollega säger åt henne att göra. Valskolan arbetar med att analysera elevgruppens behov och intressen för att tillhandahålla lämpliga aktiviteter för barnen. På Rosskolan erbjuder de eleverna att sitta i mindre grupper med en närvarande pedagog. Det gör att eleverna känner sig utvald och sedda. Det gör att personalen finns närmare till hands och kan väcka kreativiteten hos eleverna. Rosskolan har även arbetat kring olika teman där pedagogerna läst berättelser för barnen som de sedan får skapa fritt kring utifrån det givna ämnet. I det stora hela finns det flera olika metoder att skapa kreativitet på fritidshemmet. Det handlar om att skapa ett intresse och möjligheter för eleverna att kunna vara kreativa på fritidshemmet. Dock framkom det att vissa informanter inte ansåg att de använde några direkta metoder för att främja kreativiteten hos barnen. I följande citat framkommer informanterna syn huruvida personaltätheten kan påverka kreativiteten bland barnen:

Ganska mycket men a om vi utgår från att barnen behöver en vuxen som dels sätter igång, dels underhåller dem och hjälper dem vidare så är det a personaltätheten så där. Om jag tar våran avdelning så önskar man väl alltid något huvud till som kunde göra det.

(Gabriel)

(...) personaltätheten påverkar ju för finns det bara en då finns det risk, alltså en pedagog, då kan det finnas risk att barnen inte får möjlighet att pyssla vid det tillfället dom vill. För man behöver va på andra ställen än just där, så absolut.

(Eva)

Är man för få personal så har man inte tid att vara med att ta fram saker, peppa dom å så. E vi många, det e klart då kanske inget händer för då man tänker att någon annan hjälper dem att fram grejer och sådant där. Men här just här det påverkar inte så. Vi är tillräckligt bra med personal här.

(Daniel)

(...) men samtidigt så är det också en schemateknisk fråga att kunna nyttja de resurser som finns bättre.

(Gabriel)

(...) man skulle kunna vara tillgänglig mer för en del grupp barn som kanske känner att dom skulle vilja göra andra saker. Som det ser ut idag så är det så mycket annat praktiskt så å det går liksom i ett (...) man hade nog tillgodosett flera barn om man hade varit fler personal.

(Lisa)

Det påverkar ju våran verksamhet självklart. Vad man har tid och ork att göra, absolut. Hur mycket tid man har att lägga på planering, få fram material, få fram vad man ska göra och självklart personal för att kunna ha en liten grupp barn. Där tror jag är den stora påverkan.

(Anton)

Jag skulle gärna vilja bara kunna vara med en viss grupp elever på eftermiddagarna utan att bli störd. För då tror jag att du skulle kunna ägna sig åt dom liksom (...) Det är så tajt med personal och oftast blir man liksom själv från halv fyra å då kan det vara hur mycket barn som helst (...) Men man känner ändå ibland att det finns inte möjlighet att kunna ägna sig så mycket för man är själv på hela barngruppen. Då är man tvungen att gå runt och kolla läget.

(Lisa)

(4. *Personaltätheten*). Överlag önskar pedagogerna både på Valskolan och på Rosskolan att det fanns en större personaltäthet. Att dela upp barngruppen där pedagogen kan finnas för en mindre grupp elever skapar möjligheter att se varje enskild elev. För att en uppdelning av gruppen ska möjliggöras anser flera av informanterna att det krävs en större personaltäthet. Gabriel menar dock att det är en schemateknisk fråga, mer än antalet pedagoger på avdelningen. Det är egentligen bara Daniel som är nöjd med den personalstyrka som finns idag på avdelningen. Flera talar om önskan till större möjligheter att dela upp elevgruppen i mindre grupper. Det skulle innebära möjligheter för att lösgöra en i personalen som då kunde sitta med gruppen för att hjälpa och inspirera eleverna på ett annat vis än vad som anses möjligt idag. Anton tar även upp aspekten med att ha ork till att göra saker med eleverna. Det går att skönja en känsla av otillräcklighet hos pedagogerna, att inte räckta till för elevgruppen. Personalen känner att de inte kan nå fram till alla eleverna för att tillgodose deras behov. Det framkommer även att informanterna anser att, de vid en högre personaltäthet, skulle få tid och ork att planera samt förbereda mer skapande aktiviteter. Utifrån intervjuerna blir det tydligt att lärarna upplever det som svårt att fånga eleverna och låta dem vara kreativa när de själva vill om personaltätheten är låg och du exempelvis är ensam pedagog med hela barngruppen.

Ekonomiska förutsättningar

En inspirerande miljö skapar större utrymme för barnen att få utlopp för sin kreativitet, något som vi tidigare tagit upp. I detta avsnitt tas det därför upp i vilken grad och på vilket sätt informanterna anser att (1.) *skolans ekonomi* spelar roll för att de ska kunna skapa en inspirerande inomhusmiljö för eleverna, vilket framkommer i nedanstående citat:

Det enda vi är styrda med det är ju ekonomin. Den har vi ju inte så stor möjlighet att påverka Om man tänker när jag började jobba för 23 år sedan så hade vi 30 000 kr idag har vi 3 000 kr per avdelning.

(Jessica)

Men för att det ska bli bra så måste det finnas resurser, pengar alltså till det (...) Vi har väldigt dåliga möbler. Jag har fått slänga stolar från fritids, snart har vi ingenstans att sitta. (...) man kanske skulle vilja önska sig någon mjuk soffa och sådant där. Sådant kan vi bara drömma om.

(Jörgen)

Vi är trångbodda och det vet man om. Det vet man om här på skolan och det vet man om uppåt i hierarkin också. Men pengar finns inte men vår verksamhet fungerar och det är vår akilleshäls tyvärr.

(Anton)

(...)att vi kan använda rummen på annat sätt än i nuläget, att det är min fantasi som bestämmer? Vi har ju en ekonomisk och en organisatorisk verklighet som förhindrar det hela. Jag kan se massa möjligheter men jag kan inte genomföra dem.

(Gabriel)

(1. *Skolans ekonomi*). Det som sägs i citaten från både Rosskolan och Valskolan är att den ekonomiska begränsningen är en avgörande parameter i inköp av material. Det fanns mer ekonomiska resurser förr än i dagens skola. Det går att tolka som att den ekonomiska aspekten påverkar kreativiteten för eleverna då utbudet av material blir begränsat. Personalen på fritidshemmet ser att med större ekonomiska medel ökar möjligheten att köpa in mer material till elevernas skapande aktiviteter. Det finns idéer om vad som skulle kunna ändras, som Gabriel nämner, men det finns inte ekonomi för att genomföra dessa utan det stannar vid fantasier. Tidigare blev inte lokalerna slitna och nedgångna som de blir idag. Då rektorerna beläggs med sparkrav underhålls inte lokaler och material på grund av att rektorerna behöver prioritera. Kreativiteten hämmas genom att lokalerna inte är en tillfredsställande miljö för elever att få utlopp för sitt skapande. Anton lyfter problemet med att det är känt hos både ledningen på skolan och högre upp i organisationen att de är trångbodda i sina lokaler, men då fritidsavdelningen fungerar prioriteras de inte när ekonomin är begränsad. Avslutningsvis anser informanterna att kreativiteten begränsas av den fysiska inomhusmiljön.

Sammanfattning av resultat

Det går att se faktorer som både är gemensamma och som skiljer de båda skolorna åt. En önskan om att kunna arbeta i mindre elevgrupper är något som är gemensamt hos samtliga av de informanter vi intervjuat. Det uttrycks även att en sådan uppdelning förutsätter en större personaltäthet. Vissa hävdar dock att det inte handlar om att det behövs mer personal utan mer om att omarbota schemat på den befintliga personalen. En annan aspekt som påverkar möjligheten till att kunna dela upp gruppen är att det idag är stora barngrupper på fritidshemmen. Fler elever medför större slitage på lokalerna och materialet, vilka inte alltid prioriteras att rustas upp. Flera av informanterna uttrycker det som problematiskt att dela lokal med skolan då de upplever att fritidshemmet kommer i andra hand, bland annat när ekonomin kräver prioriteringar. På Valskolan finns det rum som endast fritidshemmet använder. Det gör att eleverna inte behöver plocka undan när de ska gå hem på eftermiddagen, utan de kan fortsätta med det kreativa skapandet dagen efter. Då samtliga lokaler på Rosskolan delas med annan verksamhet begränsar det elevernas möjligheter till att få skapa tills de känner sig färdiga. Detta är en faktor som påverkar kreativiteten på ett negativt sätt då de begränsar eleverna i sin inspiration att skapa. Personalen har ofta idéer om hur de vill ändra lokalerna vilka de ser som kala och oinspirerade, men får sällan gehör för sina önskemål.

Eleverna har större inflytande vad gäller materialinköp på Valskolan än på Rosskolan, något som framförallt en av pedagogerna på Rosskolan menar blir en samvetsfråga då det står i styrdokumentet att eleverna ska ges inflytande i fritidshemmet. Genom att låta eleverna vara delaktiga vid inköp av material kan pedagogerna fånga upp elevernas intressen och deras kreativa tankar. Det som informanterna på Rosskolan säger går att tyda som att de sparar på sitt inköpta material för framtiden, de ser heller inte möjligheterna med materialet. Till skillnad från Rosskolan väljer Valskolan att låta eleverna använda materialet direkt. De låter även eleverna använda exempelvis förpackningsmaterialet till skapande verksamhet.

Även dialog med rektor upplevs olika på de två skolorna. Valskolans personal upplever en bra dialog med en rektor som är lyhörd för idéer bara de är genomtänkta, medan pedagogerna på Rosskolan inte ser att de har någon dialog alls med rektorn. Med en lyhörd rektor ökar möjligheterna till att genomföra olika aktiviteter och projekt som främjar elevernas kreativitet.

Här går det att tyda vikten av en bra dialog med rektorn, men även betydelsen av att de olika yrkesgrupperna som är verksamma i samma lokal förstår varandra. Det i sin tur skapar dialoger, istället för den hierarki som informanterna i många fall anser råder mellan dem och klasslärarna. Ledningen känner till problematiken som finns med lokalerna, men då verksamheten på fritidshemmet fungerar görs ingenting med hänvisning till den ekonomiska situationen. Men personalgrupperna vill inte bara ha en fungerande verksamhet. De vill även kunna erbjuda barnen en meningsfull fritid där det ska finnas möjligheter och utrymme för goda kreativa uttrycksformer. Slutligen är de informanter vi intervjuat överens om att fritidsintresset som du har spelar större roll än din utbildning när det kommer till kreativitet och att kunna stimulera elevernas skapande verksamhet. Det är hur du är som pedagog, inte din titel som har betydelse för dina elever. Som pedagog tar du in ditt intresse, vilket präglar dig i valet av aktiviteter som du erbjuder barnen på fritidshemmet.

DISKUSSION

I det här kapitlet kommer resultatet av studien diskuteras. Det utgår från syfte och frågeställningar med studien. Här utgår vi från den sociokulturella traditionen i analysen av empirin och i förhållande till tidigare forskning. Det första avsnittet i detta kapitel diskuterar studiens resultat och därefter följer ett avsnitt där studiens metodval diskuteras. Slutligen beskrivs studiens didaktiska konsekvenser och förslag på vidare forskning.

Resultatdiskussion

Vi vill återigen påminna om studiens syfte att undersöka den fysiska inomhusmiljöns påverkan på kreativiteten bland eleverna på fritidshemmet. Resultatet visar att informanterna anser att inomhusmiljö påverkar kreativiteten. Det framkom även att det finns faktorer som påverkar inomhusmiljön vilka presenterades i resultatkapitlet. I resultatdiskussionen har vi ändrat rubriker utifrån resultatet.

Den fysiska miljöns påverkan

Personalen på båda skolorna i undersökningen känner sig hämmade av att dela lokaler med annan verksamhet. De upplever att fritidshemmet kommer i andra hand och att de behöver anpassa sig efter skolan och dess verksamhet. Som exempel nämner personalen på båda skolorna att de blir begränsade när de måste plocka undan efter sig för att det ska bedrivas skolverksamhet i lokalerna dagen efter. Det gör att de inte kan arbeta med längre projekt, vilket leder till att eleverna ständigt begränsas i sina kreativa processer. Ur ett sociokulturellt synsätt blir följden att eleverna bromsas i sitt inträde i den proximala utvecklingszonen, som när Anton menar att eleverna ständigt behöver plocka undan materialet innan de känner sig färdiga. Detta är något som Vygotskij (1896/1995) och Forsberg Ahlcrona (2016) beskriver, då de menar att miljön kan påverka vår kreativitet både negativt och positivt beroende på den kulturella omgivningen. Johansson och Pramling Samuelsson (2009) uttrycker att det inte är förvånande att skolans miljöer är begränsande när det kommer till kreativitet. Att förskolans miljö också är det är däremot något som väcker större förvåning, vilket också gäller för fritidshemmet i många fall då lokalerna är delade med skolan eller förskoleklass. Detta är något som informanterna på båda skolorna uppger som en begränsande faktor. Fritidshemmet blir begränsat i vad de kan utföra för aktiviteter eftersom de då måste ta hänsyn till vad skolan ska ha för verksamhet i lokalerna. Dessa begränsningar hämmar elevernas möjligheter till att appropriera omvärlden. Ett sociokulturellt synsätt är att om miljön och de kulturella redskapen begränsas eller inte finns minskar möjligheterna till mediering. Som exempel menar Jörgen och Lisa att de inte kan möblera som de vill då de måste ta hänsyn till skolans verksamhet. Även möjligheterna till att kunna nå den proximala utvecklingszonen minskar då den fysiska miljön begränsar i sitt utbud av artefakter (Smidt, 2010; Säljö, 2017).

Klerfelt (1999) skriver att utifrån ett sociokulturellt perspektiv på lärande har verkliga aktiviteter en betydelsefull funktion. Fritidspedagoger strävar efter att skapa en miljö där verkliga aktiviteter ges möjligheter att uppstå. Det ger barnen chans att tänka själva genom att de ställs inför att delta i olika konkreta situationer. Detta är något som flera av de intervjuade tar upp som något de inte anser genomförbart på grund av att de behöver plocka undan, innan barnen ibland känt att de lekt eller pysslat klart. Vilket kan kopplas till Elvstrand och Närvänens (2016) studie där de menar att barnen känner sig begränsat av när vuxna bestämmer vad de ska vara och när de ska vara på en specifik plats. Davidsson (2008) uttrycker att det enskilda rummet bär viktigt information om sociala och kulturella regler för vad som förväntas ske. Hur rum möblernas, vilka material som barn möter och vilka regler som gäller för rummet

har betydelse för hur och vad barnet lär sig. Ett exempel på det är Jörgen som hävdar att när skolan varit inne i fritidshemmets lokaler händer det att material försvunnit. Både det som Jörgen framhåller och problematiken med att material måste plockas undan efter dagen kan ur ett sociokulturellt synsätt ses som att om de kulturella redskapen försvinner.

Det ser olika ut mellan de fritidshem där personalen i intervjuerna arbetar när det gäller huruvida material står framme och är tillgängligt för eleverna själva eller om de behöver fråga personalen om hjälp för att plocka fram det som önskas. Det som fanns framme på samtliga avdelningar var papper, pennor och färgpennor, medan pärlor, saxar samt dyrare material som lera hölls inlåst. Det gör att eleverna behöver fråga efter det alternativt endast använda det under speciella styrda aktiviteter. Ur ett sociokulturellt perspektiv sker mediering genom kulturella redskap för att uppnå stimuli. Människor reagerar inte direkt på omvärlden utan behöver artefakter för att tänka och agera i den (Smidt, 2010; Säljö, 2017). Hippinen Ahlgren (2017) och Forsberg Ahlcrona (2016) menar att tillgängligheten av material påverkar hur väl barnet känner sig välkommet på fritidshemmet. Står materialet i samma höjd som eleven eller står det mer i vuxenhöjd där en vuxen behöver hjälpa till att ta fram det som önskas, det har betydelse för eleven. Som när Jörgen menar att för att eleverna ska kunna attraheras av materialet behöver det ligga framme.

Närvänen och Elvstrand (2014) menar att det inom skolans sfär förekommer en statushierarki mellan olika yrkeskategorier. Denna hierarki mellan olika yrkesgrupper kan innebära skillnader i såväl status som tolkningsföreträde i olika frågor. Pihlgren (2015) anser att en förklaring till att fritidshemmet hamnar i skuggan av skolan är att när verksamheten i grundskola, fritidshem och förskoleklass ska beskrivas används ofta skolan som begrepp. Att ledningen ofta saknar kunskap om fritidshemmets uppdrag kan förstärka personalens känsla av brist på betydelse och tydlighet i uppdraget. När fritidshemmet skulle överföras in i skolsektorn tvingades de mer eller mindre in i skolans lokaler. Detta är något flera av informanter påtalade då de upplever att fritidshemmet kommer i andra hand. Verksamheten bortprioriteras när budgeten är snäv och det står mellan skola och fritidshemmet. Att klasslärarna inte riktigt har förståelse för de kompetenser som personalen på fritidshemmet besitter är något som framkommer i studien. Mest tydligt är det på Valskolan där personalen önskar förändra miljön och trots att de har rektorn med sig känner de sig motarbetade av klasslärarna. Vilket både Jörgen och Lisa uttrycker som en begränsande faktor för att kunna skapa miljöer som erbjuder goda förutsättningar för eleverna. Utifrån den sociokulturella traditionen är detta av vikt för att kunna kliva in i den proximala utvecklingszonen. I Skolverkets rapport (Skolverket, 2017) framkommer det att elevgrupperna på fritidshemmet är fortsatt stora. Att grupperna blir allt större är något som Skolverket uppmärksammat vid upprepade tillfällen. Ser man till en genomsnittlig barngrupp på fritidshemmet har den ökat från 32 elever 2006 till 40 elever 2016. Det i sin tur ger även en ökning från 11 till 13 elever per anställd under samma tidsperiod. Storleken på barngruppen är något flera av informanterna tar upp som negativt. Dels sliter det mer på lokalerna samt att det skapar känslan av att inte räkna till som lärare. Ur ett sociokulturellt perspektiv kan det begränsa möjligheterna för lärarna att vara den hjälparende kamraten för eleverna i den proximala utvecklingszonen (Vygotskij 1934/1987). Även elevernas användning av platsen är viktig vid ett aktivt arbete kring miljön. Användningsområdet visar hur barnen förstår platsen, i vissa fall på annat sätt än de vuxna tänkt sig. Det visar även hur det skapas nya möjligheter som sätts i handling. Den sociala och fysiska miljön kan arrangeras på ett sätt så att den går att anpassa och förändra beroende på verksamhetens och barngruppens behov (Skolverket, 2020). Karin menar däremot att traditioner sitter i väggarna och det är svårt att förändra inrutade mönster i hur de olika rummen används.

När det kommer till bristen på samarbete mellan klasslärare och personal på fritidshemmet, som flera av de intervjuade påtalat, går det inte att per automatik att säga att det är delade lokaler eller skillnader i arbetstidsavtal som skapar bristen i samarbetet. Det handlar snarare om att bristen på förståelse för fritidshemmets möjligheter och pedagogiska uppdrag som ställer till det. Det gäller såväl personal som arbetar på fritidshemmet, den personal som fritidshemmet ska samarbeta med och med ledningen (Pihlgren, 2015). För att öka förståelsen och därmed skapa bättre förutsättningar för ett bra samarbete ser vi att det behövs en tydligare kommunikation mellan yrkesgrupperna. Denna brist är något som det genom intervjuerna går att skönja på båda skolorna, även om det är tydligare på Valskolan. På Rosskolan är lärarna som har förskoleklassen under skoltid även verksamma på fritidshemmet under eftermiddagarna. Det samma gäller inte för klasslärarna på Valskolan. Det kan vara en förklaring till att det ser olika ut på de skolor som ingått i denna studie. Rohlin (2011) menar att en god kommunikation mellan personalen på fritidshemmet och klassläraren skapar ett gott stöd för eleverna. Lärarna på fritidshemmet kan då vara med och stötta genom ett formellt och ett informellt lärande. Exempelvis kan det genom planering fångas upp vilket stöd ett barn behöver för att befästa specifika kunskaper. Enligt Eva läser de av elevgruppen för att kunna fånga upp de elever som behöver stöd för att kunna befästa specifika kunskaper. Det i sin tur hjälper barnen att appropriera de kulturella redskapen.

Personalens utbildningsnivå

Informanterna var på båda skolorna enade i frågan om att personalens personliga intressen är av större betydelse än vad utbildningen är när det gäller kreativiteten bland eleverna. Pihlgren (2013) skriver att lärare kan på ett avgörande sätt fungera som förebild för eleverna. De söker efter förebilder för att förstå ett ämnesområde. Om de upplever läraren som trovärdig, kunnig och engagerad kommer de att välja att lyssna på hen. Vilket Anton genom sitt intresse för musik gör när han låter eleverna arbeta med program som Garageband. Läraren har genom sitt engagemang i ämnet möjlighet att ge eleverna ett livslångt intresse för ämnet och det livslånga lärandet. Det som beskrivits här kan kopplas till Vygotskijs idé (1934/1987) om den proximala utvecklingszonen.

Rohlin (2013) framhåller att som utbildad grundlärare med inriktning mot fritidshem tillämpar fritidslärarna situerat lärande som uppkommer ur barns lek och samspel, informella lärandemiljöer. Denna aspekt kan ses som betydelsefull för såväl kreativitet som entreprenörskap och utgör en grund om hur man kan se på dagens grundlärarutbildning med inriktning mot fritidshem, i relation till grundlärare F-3. Både det som Pihlgren (2013) och Rohlin (2013) säger ställer sig delvis i motsats vad informanterna sa, då de anser att intresset hos läraren var det som spelade roll för kreativiteten hos eleverna. Eva menar att vara kreativ handlar om att få skapa när man själv vill. Viljan till skapande kan ses som att man är redo och då har lättare för att ta nästa steg i den proximala utvecklingen. Rohlin menar dock att en välutbildad lärare har verktyg för att kunna föra fördjupade samtal med elever kring olika ämnen.

I en granskning som Skolinspektionen (2010) gjorde framkom det att verksamheten som erbjuds på flera fritidshem ofta är dåligt planerad och saknar struktur. Avsaknad av en pedagogisk mening, att i ett eller annat avseende stödja elevernas utveckling, sågs som bristfällig i granskningen. Detta beror enligt Skolinspektionen, på två huvudorsaker. En anledning är bristen på kunskap hos personalen om vad fritidshemmets uppdrag innebär. Brist på planeringstid för att förbereda verksamheten sågs som en andra orsak. Det gäller både tiden för planering i sig, men även hur tiden används. Tiden för planering varierade allt från en

timme per vecka till åtta timmar under samma tid. Denna tid skulle då delas mellan skolan och fritidshemmet, detta eftersom personalen på fritidshem allt som oftast delar sitt uppdrag mellan dessa verksamheter. Bristen på tid för att kunna planera och se till att material finns tillgängligt är något som kom fram att informanterna upplevde i vår studie. Anton betonar att det råder en tidsbrist för att kunna planera och genomföra aktiviteter på fritidshemmet. Detta menar han kan kopplas till aktuell personaltäthet på fritidsavdelningen. Han menar även att det handlar om att du som pedagog ska orka delta aktivt i elevernas skapande. Om detta inte sker blir det negativt för barnen då de inte kan appropriera de kulturella redskapen med hjälp av pedagogen som bör vara den hjälpande kamraten.

Genom åren går det skönja två sätt att se på samarbetet mellan skola och fritidshemmet. Antingen ses de (1.) som två separata enheter utan samverkan eller ses de (2.) som en gemensam, där integrationen mellan dessa hjälper eleverna utveckling och lärande. Om den första (1.) synen är den som råder blir fritidshemmets pedagogiska uppdrag otydligt och om eleverna inte behöver ha någon omsorg från vuxen kan de likväl leka på gården med andra barn under sin fritid. Intas istället det andra (2.) perspektivet på samarbetet mellan skola och fritidshemmet förlängs tiden för lärande och det ges möjlighet till pedagogiska redskap för att stärka både den intellektuella utvecklingen hos eleven och deras kreativitet och det egna utforskandet. Det har efter reformen 2010 skett en tydlig förskjutning mot det senare nämnda synsättet (Pihlgren, 2011). Under intervjuerna som gjorts i studien framkom det att informanterna ser att intresset och hur du är som person har större påverkan än huruvida du har en pedagogisk utbildning eller inte när det handlar om att inspirera eleverna till att vara kreativa. Vi anser dock att även om intresset hos personalen spelar stor roll ger utbildningen pedagogiska verktyg för att kunna leda och stötta eleverna framåt i deras utveckling och lärande. Detta är även något som Rohlin (2013) nämner. Vilket kan kopplas till teorin om den proximala utvecklingszonen där lärarens roll blir att vara den kompetenta kamraten som guidar eleven.

Personaltäthetens påverkan

På både Valskolan och Rosskolan är personalen inne på att mer personal på fritidshemmet skulle kunna vara positivt för att, som Gabriel säger, något huvud till hade kunnat vara bra. Pihlgren (2013) skriver att kreativitet tycks fostras i omgivningar där eleverna tillåts och uppmuntras att ta risker, som ständigt sätter lagom svåra mål och där olika personligheter och intressen uppmuntras. Skolan kan visa på olika livskraftiga lösningar på samma problem. Här ges eleverna möjlighet att möta kreativa förebilder i verkligheten samt goda möjligheter till kunskap inom ämnet. Genom att öka personaltätheten bland eleverna ges en större chans för personalen att kunna hjälpa eleverna och stötta dem i den proximala utvecklingszonen och kunna hjälpa dem vidare att utvecklas (Smidt, 2010; Säljö, 2017). Det är något som även går att koppla till frågan om personalens utbildning, då den i viss mån ska ge personalen verktyg till att leda eleverna vidare i utvecklingen.

Håkansson och Sundberg (2012) skriver att minskade klasser och grupper ger lärarna möjlighet att tillhandahålla mer generell innehållsundervisning och att det blir lättare att leda klassrumsarbetet. Det ger också en mer flexibel och spännande undervisning med lägre stressnivåer när klassen är mindre. Problematiken med hög stressnivå kopplat till det höga tempot som råder i dag på fritidshemmet är något som informanterna lyfter. För elevernas del blir effekterna av minskad klasstorlek att deras intresse för undervisning och interaktion med läraren ökar. Många av informanterna lyfter frågan om möjligheter till att jobba i mindre grupper tillsammans med eleverna. Det ger lärarna möjlighet till att vara den mer kompetente

kamraten eller läraren som leder in eleverna i den proximala utvecklingszonen (Smidt, 2010; Säljö, 2017).

Metoddiskussion

I detta avsnitt kommer för- och nackdelar med metodvalet att tas upp. I första tycket diskuteras förberedelserna samt genomförande av intervjuerna. Därefter diskuteras analysmetoden.

Förberedelser och genomförande

De fritidshem som användes i studien var redan kända för oss då vi haft tidigare kontakt med dessa genom arbete eller praktik. Den initiala tanken var att studien skulle ha innefattat tre olika skolor. Men då en skola valde att avböja från medverkan och att det trots att rektorn var positivt inställd saknades gensvar från personalen på en fjärde skolan valde vi att gå vidare med de två skolor som tackat ja. På Rosskolan var all personal verksam på samma avdelning, medan de på Valskolan arbetade på olika avdelningar. Att Rosskolans personal alla var verksamma på samma avdelning är något som vi i efterhand hade velat förändra. Om de istället arbetat på olika avdelningar skulle jämförelsen med Valskolan blivit mer rättvis. Vilka ur personalen på Rosskolan som vi skulle intervjuar var något som rektorn bestämde, alltså inget som vi kunde påverka. Detta till skillnad från rektorn på Valskolan där personalen själva fick välja vilka som ville och kunde vara med i studien.

Inför intervjuerna diskuterade vi utifrån våra frågeställningar och syfte om vilka frågor som skulle ingå i intervjuerna. Kihlström (2007) skriver att först måste du veta syftet med intervjuerna, vad det är som du vill veta. Det är skillnad på intervjufrågor och frågeställningar då frågeställningarna utgår från syftet. Och genom intervjufrågorna ska respondenten svara på frågeställningen. I början var det svårt att hitta lämpliga frågor som kunde användas i intervjuerna, men det klarnade desto mer när vi arbetade med frågeställningarna. När intervjufrågorna blev godkända av handledare gick vi vidare och bestämde tid för intervjuerna, vilka genomfördes på respektive skola.

I alla intervjusituationer var informanten bekant med någon av oss studenter sedan tidigare. Kihlström (2007) skriver att det kan uppfattas som ett dilemma att intervjuar någon man känner, att vara tillräckligt professionell och seriös. Speciellt svårt kan det vara om du som forskare tro dig veta vad informanten tycker i olika frågor. Vi anser att det var svårt att förhålla oss neutrala under intervjun då vi var bekanta med deras situation. Då vi inte haft någon tidigare vana av att intervjuar innan märkte vi skillnad mellan de sex första intervjuerna och de två sista som vi gjorde. Efter de sex första intervjuerna transkriberade och analyserade vi dessa innan vi intervjuade de två sista informanterna.

I analysarbetet upptäcktes att det fanns förbättringspotential i den metod som vi använt. Exempelvis kunde vi se att vi skulle fånga upp informanternas svar och ställt följdfrågor för att få informanten att utveckla sina svar. Denna nya kunskap försökte vi ta med oss till de två sista intervjuerna. Det gjorde att vi nu var nu mer bekväma med att intervjuar och med den bekvämligheten kom ett lugn som gjorde att vi inte stressade vidare på nästa fråga. Därav kunde vi få mer utvecklade svar av informanten. Kihlström (2007) skriver att det kan upplevas som svårt att göra intervjuer och därför är något som behöver tränas på.

Från början var tanken att vi skulle gör både observationer och intervjuer för att kunna få ett bredare perspektiv i vår studie. Observationer valdes under inledande process bort på grund av att tiden inte skulle räcka till. Med hjälp av flera forskningsmetoder skapas det förutsättningar

för forskaren att beskriva ett fenomen utifrån flera perspektiv, vilket kan ses som en positiv aspekt. Att endast använda sig av intervju som metod ger endast en begränsad bild av forskningsfältet (Zetterquist & Ahrne, 2015). Om möjligt bör studien därför kompletteras med fler metoder för att undersöka fenomenet. Vidare finns det aspekter att ta hänsyn till som att människor inte alltid gör som de säger. Med det menas att de i en intervju kan hävda att de arbetar på ett visst sätt men vid en observation kan det visa sig att de inte använder de strategier eller metoder de påstår vid intervjun. Det kunde därför ha varit användbart med observationer som komplement i studien. Zetterquist och Ahrne (2015) menar även att intervjuens styrka är att den går relativt snabbt att genomföra samt att många personer i de skandinaviska länderna gärna ställer upp och att det i sin tur ger förutsättningar för ett brett material.

Analys

Valet att transkribera lika många intervjuer var ser vi som en bra metod. I uppdelningen av intervjuerna granskade vi längden på dessa för att vi båda skulle få ungefär lika mycket empiri att transkribera. Vi såg denna uppdelning som självklar då vi strävat efter en jämställd arbetsfördelning. Att använda färgkodning gav oss en tydlighet av en första sortering av materialet. När vi klippt ut citat ur intervjuerna gick arbetet vidare med att skapa en mindmap där vi samlade citaten utifrån vilken del av frågeställningen som de gav svar på. Det gav oss möjlighet att placera citaten till en relevant rubrik. I vissa avseenden hade vi dock svårt att passa in citaten i rätt kategori då vi hängde upp oss vid de kategorier som vi först utgick från. För att kunna se sambanden mellan rubrikerna drogs det streck mellan dem i två olika färger. Här använde vi återigen färgkodning för att tydliggöra empirin för att kunna gå vidare i analysen. Då kopplingen mellan rubriker gick åt flera håll blev det till slut något ostrukturerat. Detta kan vi se som en nackdel. Som vi tidigare nämnt sållades observation bort som metod då vi stod inför en tidsbrist. Om vi skulle göra om studien skulle vi valt att använda observationer som komplement till intervjuer för att få ett djup i det som informanterna förmedlar.

Rennstam och Wästerfors (2015) menar att det är lämpligt att analytikern är teoretiskt tränad och skolad i analys. Risker är annars att analysen tar helt andra vägar än samhällsvetenskapliga. Vi har under utbildningens gång bekantat oss med hur analys av intervjuer går till, men för att vi skulle varit bekväma med detta inför denna studie hade det krävts mer träning genom hela utbildningen.

Didaktiska konsekvenser

En didaktisk konsekvens som framkommit i denna studie är att fritidshemmet i regel delar lokaler med skolan och måste därav många gånger anpassa sig därefter. Pedagoger på båda skolorna som deltagit i denna studie upplever att fritidshemmet kommer i andra hand och att klasslärarna besitter en högre status och därmed mandat när det kommer till hur inomhusmiljön ska utformas. I studien framkom det att de lokaler som fritidshemmet delar med skolan ofta är avskalade på grund av att klasslärarna inte vill riskera att eleverna blir distraherade. Konsekvensen av detta blir att personalen på fritidshemmet känner sig oinspirerade och i sin tur får svårt att inspirera barnen i det kreativa skapandet. Om rektorn arbetar för att främja kommunikationen mellan de olika yrkeskategorierna kan det leda till att statusskillnaderna mellan klasslärarna och personalen på fritidshemmet minskar. Detta i sin tur leder att de kan bidra till en miljö som främjar kreativiteten för eleverna.

En andra didaktisk konsekvens är att rektorn inte alltid har kunskap om fritidshemmets uppdrag. Det blir då svårt för lärarna på fritidshemmet att få rektorn att förstå fördelarna med

eventuella ändringar av den fysiska inomhusmiljön. En sådan ändring skulle exempelvis kunna vara en omplacering av olika artefakter. I denna studies resultat framgick det att rektorernas kunskaper skiljer sig åt kring denna fråga. Det i sin tur skapar skillnader i personalens förutsättningar att skapa en lämplig inomhusmiljö för att främja elevernas kreativitet.

En tredje didaktisk konsekvens framkommer ur informanternas utsagor kring personaltäteten. Där framkommer det att personalen i vissa fall är själva med hela sin barngrupp. Det leder till att de känner sig otillräckliga då de inte kan ge eleverna den tid och den uppmärksamhet som personalen önskar. Med mer tid för varje enskild elev skulle det skapa större förutsättningar till att vara den hjälpande kamraten för att eleven ska kunna ta nästa steg i den proximala utvecklingen. Om kartläggning av personaltäteten och barnens vistelsetid på fritidshemmet genomförs går det att skönja mönster om hur den befintliga personalen nyttjas i verksamheten. Därefter kan resurserna ses över för att skapa bättre förutsättningar för personalen för att arbeta med mindre barngrupper.

Förslag på vidare forskning

Som vi tidigare nämnt är forskningsfältet kring den fysiska inomhusmiljöns påverkan på kreativiteten hos elever på fritidshemmet begränsad. Därav anser vi att detta är ett område som behöver belysas mer genom vidare forskning. Vår studie har gjorts med begränsningar vad gäller urvalet. Vidare forskning där urvalet breddas både vad gäller antal skolor men även ett bredare geografiskt skulle ge en större förståelse för kopplingen mellan miljön och kreativitet. Vi ser även att forskningsmetoden behöver kompletteras med exempelvis observationer för att få en större kunskap kring forskningsfältet.

REFERENSER

- Andersson, S. (2014). *Om positivism och hermeneutik: En introduktion i vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Björkdahl Ordell, S. (2007). Etik. I Björkdahl Ordell, S, Dimenäs, J & Davidsson, B. (2007). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket: vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber.
- Brinkkjaer, U & Høyen, M. (2013). *Vetenskapsteori för lärarstudenter*. Lund: Studentlitteratur.
- Christoffersen, L & Johannessen, A. (2015). *Forskningsmetoder för lärarstudenter*. Lund: Studentlitteratur.
- Davidsson, B. (2008). Skolans olika rum och platser sett ut barns perspektiv. I Sandberg, A (red.). (2008). *Miljöer för lek, lärande och samspel*. Lund: Studentlitteratur.
- de Jong, M. (1996). *Pedagogiska och sociala aspekter på lokaler för barnomsorg: underlag till Allmänna råd från Socialstyrelsen 1995:2*. Malmö: Institutionen för pedagogik och specialmetodik, Lärarhögskolan.
- Dewey, J. (1916/1999). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos.
- Elvstrand, H. & Närvänen, A-L. (2016). Children's own perspectives on participation in Leisure-time centers in Sweden [Elektronisk resurs]. *American Journal of Educational Research*. 4:6, 496–503 Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-127988>
- Eriksson- Zetterquist, U. Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I Ahrne, G & Svensson, P (red.) (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Forsberg-Ahlcrona, M. (2016). *Kreativitet i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Freud, S. (1905/2015). *Three essays on the theory of sexuality. I I. Smith (Red.), Freud Complete works 1890–1939 (s. 617–663)*. Hämtad 2020-04-08, Tillgänglig på Internet: <http://www.holybooks.com/sigmund-freud-the-complete-works>
- Helte, S. (2013). Kan skola och fritidshem sluta fred? *Lärarnas tidning*, 20 maj. Tillgänglig på Internet: <https://lararnastidning.se/kan-fritidshem-och-skola-sluta-fred/>
- Hippinen, A. (2011). Yrkesroll i förändring. I Pihlgren, Ann S. (red.) (2011). *Fritidshemmet: fritidslärarens uppdrag på fritidshemmet och i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Hippinen Ahlgren, A. (2017). Miljön som didaktiskt verktyg. I Pihlgren A (red.) (2017). *Fritidshemmets didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Hoff, E. (2014). Vad är kreativitet? Att fånga det månghövdade begreppet. I Brodin, E (red.) (2014). *Kreativitet: teori och praktik ur psykologiska perspektiv*. Stockholm: Liber.

- Hwang, P & Nilsson, B. (2011). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur och kultur.
- Håkansson, J & Sundberg, D. (2012). *Utmärkt undervisning: Framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Johansson, E & Pramling Johansson, I. (2009). Kreativa lek- och lärandemiljöer i pedagogisk verksamhet. I Jensen, M & Harvard, Å. (red.) (2009). *Leka för att lära: Utveckling, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur.
- Kihlström, S. (2007). Uppsatsen- Examensarbetet. I Björkdahl Ordell, S, Dimenäs, J & Davidsson, B. (2007). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket: Vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. Stockholm: Liber.
- Klerfelt, A. (1999). Fritidshem och skola. I Carlgren, I. (red.) (1999). *Miljöer för lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Konstantinidou, Elisavet., Gregoriadis, Athanasios., Grammatikopoulous, Vasilis. & Michalopoulou Maria. (2014). *Primary physical education perspective of creativity: The nature of creativity and creativity fostering classroom environment*. Early child development and care, 184(5), ss 766–782. Tillgänglig på Internet: DOI: 10.1080/03004430.2013.818989 [2020-05-12]
- Larsen, A K. (2018). *Metod helt enkelt: En introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Gleerups.
- Nationalencyklopedin (2020). Tillgänglig på Internet: <https://www.ne.se/info/> [2020-05-12]
- Närvänen, A-L & Elvstrand, H. (2014). *På väg att (om)skapa fritidshemskulturer. Om visioner, gränsdragningar och identitetsarbete*. Barn nr. 3. 2014: 9–25. Tillgänglig på Internet: ISSN 0800–1669. Norsk senter for barneforskning.
- Pihlgren, A S. (2013). *Det tänkande klassrummet*. Stockholm: Liber.
- Pihlgren, A S. (2015). Deklaration. I Pihlgren, A S. (red.) (2015). *Fritidshemmet och skolan: det gemensamma uppdraget*. Lund: Studentlitteratur.
- Rennstam, J & Wästerfors, D. (2015). Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, G & Svensson, P (red.) (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Rohlin, M. (2011). Fritidspedagogik och lärande. I Pihlgren, A. (red.) (2011). *Fritidshemmet: Fritidslärares uppdrag på fritidshemmet och i skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Rohlin, M. (2012). *Fritidshemmets historiska dilemman: En nutidshistoria om konstruktionen av fritidshemmet i samordning med skolan*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.
- Rohlin, M. (2013). Fritidshemmet som verksamhetsområde. I Rohlin, M. (red.) (2013). *Meningsskapande fritidshem: Studio som arena för multimodalt lärande*. Lund: Studentlitteratur.

- Sandberg, A & Vuorinen, T. (2009). Barndomens lekmiljöer- förr och nu. I Sandberg, A (red.) (2009). *Miljöer för lek, lärande och samspel*. Lund: Studentlitteratur.
- Selander, S. (2017). Didaktik- undervisning och lärande. I Lundgren, U P., Säljö, R & Liberg, C (red.) (2017). *Lärande, skola, bildning*. Stockholm: Natur & Kultur.
- SFS 2010:800. Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Sharri, M-F. & Ahmad, S.-S. (2016). Physical Learning Environment: Impact on Children School Readiness in Malaysian. I *Procedia -Social and Behavioral Sciences*, Vol. 222, ss. 9–18. Tillgänglig på Internet: doi: 10.1016/j.sbspro.2016.05.164 [2020-05-19]
- Skinner, B. F. (1968/2006). *Undervisningsteknologi*. [S.l.]: Stockholm: Liber.
- Skolinspektionen. (2010). *Kvalitet i fritidshem*. Stockholm: Skolinspektionen. Tillgänglig på Internet: <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2010/fritidshem/rapport-kvalitet-fritidshem.pdf> [2020-04-28]
- Skolverket. (2014). *Allmänna råd för fritidshem*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <https://www.skolverket.se/publikationsserier/allmanna-rad/2014/allmanna-rad-for-fritidshem> [2020-04-28]
- Skolverket. (2017). *Skolverkets lägesbedömning 2017*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <https://www.skolverket.se/getFile?file=3786> [2020-04-28]
- Skolverket (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2019*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2019/laroplan-for-grundskolan-forskoleklassen-och-fritidshemmet-reviderad-2019>
- Skolverket. (2020). *Lär miljöer i förskoleklass*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/pedagogik-i-forskoleklass/larmiljoer-i-forskoleklass> [2020-04-28]
- Smidt, S. (2010). *Vygotskij och de små och yngre barnens lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svensson, P. & Ahrne, G. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Ahrne, G & Svensson, P (red.) (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.
- Säljö, R. (2013). *Lärande och kulturella redskap: om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2017). Lärande och undervisning. I Lundgren, U P., Säljö, R & Liberg, C (red.) (2017). *Lärande, skola, bildning*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Thurén, T. (2019). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig på Internet: http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf [2020-05-14]

van Vreden, M. (2018). Music-inspired free play to foster scientific exploration in early childhood. I *South African Journal of Childhood Education*, 8 (2), a560. Tillgänglig på Internet: <https://doi.org/10.4102/sajce.v8i2.560>

Vygotskij, L. S. (1896/1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Vygotskij, L. S. (1934/1987). *The collected works of L.S. Vygotsky Vol. 1 Problems of general psychology including the volume Thinking and speech*. New York: Plenum P.

Åkerberg, H. (1986). *Hermeneutik och pedagogisk psykologi: premisser för tolkning och förståelse inom beteendevetenskap*. Stockholm: Norstedt.

Bilagor

Bilaga 1

Informationsbrev till rektorer

Hej!

Vi är två studenter från Högskolan i Borås, som läser grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem. För vårt examensarbete skulle vi vilja komma ut till er för att intervjua personal på fritidshemmet. Det vi ska undersöka i vårt arbete är hur inomhusmiljön påverkar elevernas kreativitet på fritidshemmet.

Vi hoppas ni vill medverka i denna studie. Vid frågor se kontaktuppgifter nedan.

Med vänliga hälsningar

Adam Alexandersson och Ariana Redenius

Adam

mail: xxxxxxxxxxxx

Ariana

mail: xxxxxxxxxxxx

HÖGSKOLAN I BORÅS

Akademien för bibliotek, information, pedagogik och IT.

2020-03-31

Samtycke till insamling och behandling av uppgifter om dig

Som en del av kursen IIGF65 Att utforska pedagogiskt arbete vid Högskolan i Borås utför vi en studie med syftet undersöka hur inomhusmiljön påverkar elever kreativitet.

Uppgifterna kommer att användas i vår studie om inomhusmiljöns påverkan på elevernas kreativitet. Vi vill använda dessa parametrar för att kunna jämföra och ställa inomhusmiljöns påverkan på olika skolor mot varandra.

Vi som utför studien skulle vilja att du lämnar vissa uppgifter om dig själv, bland annat namn, ålder, skola samt utbildning.

Högskolan i Borås är personuppgiftsansvarig för behandlingen, som sker med stöd av artikel 6.1 (a) i dataskyddsförordningen (samtycke).

Intervjuerna kommer spelas in och uppgifterna kommer att användas av oss samt vara tillgängliga för lärarna på den aktuella kursen och centrala administratörer vid högskolan. Uppgifterna kan dock vara att betrakta som allmänna handlingar som kan komma att lämnas ut i det fall som någon begär det i enlighet med offentlighetsprincipen.

Uppgifterna kommer att lagras inom EU/EES eller tredje land som EU-kommissionen beslutat har en skyddsnivå som är adekvat, dvs. tillräckligt hög enligt dataskyddsförordningen. Uppgifterna kommer att raderas när de inte längre är nödvändiga.

Resultatet av studien kommer att sammanställas i oidentifierad form och presenteras så att inga uppgifter kan spåras till dig.

Du bestämmer själv om du vill delta i studien. Det är helt frivilligt att lämna samtycke, och du kan när som helst ta tillbaka ett lämnat samtycke. Dina uppgifter kommer då inte att användas mera. På grund av lagkrav kan högskolan dock vara förhindrad att omedelbart ta bort uppgifterna.

Jag samtycker till att uppgifter om mig samlas in och behandlas enligt ovan.

Underskrift

Namnförtydligande

Ort och datum

Information om behandlingen av personuppgifter

Din personliga integritet är viktig för oss på Högskolan i Borås. Därför är vi angelägna om att all behandling av personuppgifter sker på ett korrekt och säkert sätt i överensstämmelse med gällande lagar och förordningar. Högskolan följer bland annat dataskyddsförordningen, mer känd som GDPR.

Högskolan i Borås är personuppgiftsansvarig för all behandling av personuppgifter inom högskolans verksamhet. Om du har några frågor kring hur dina personuppgifter behandlas kan du läsa mer om hur högskolan behandlar personuppgifter på vår webbplats, <http://www.hb.se/dataskydd>. Du är också välkommen att kontakta ansvarig för den aktuella kursen med frågor.

Dina rättigheter

Högskolan är öppen med hur vi behandlar dina personuppgifter. Om du vill veta vilka personuppgifter som vi behandlar om dig kan du kostnadsfritt en gång per år begära ett utdrag med information om detta (ett så kallat registerutdrag). För att beställa ett registerutdrag kan du använda blanketten för begäran om registerutdrag på högskolans webbplats, <http://www.hb.se/dataskydd>.

- 1. I vissa fall kan vi komma att be om samtycke (godkännande) till att behandla dina personuppgifter. Om du lämnar sådant samtycke kan du när som helst ta tillbaka detta. Vi kommer då inte att fortsätta behandla dina personuppgifter. På grund av lagkrav kan vi dock vara förhindrade att omedelbart radera uppgifterna.*
- 2. Du har rätt att inte bli föremål för automatiserat beslutsfattande, inklusive profilering, dvs. beslut som fattas på teknisk väg utan mänsklig inblandning. Högskolan fattar inte några sådana beslut.*
- 3. Du har rätt att i vissa fall få dina personuppgifter i ett allmänt använt format för att överföra dessa till en annan personuppgiftsansvarig.*
- 4. Du har rätt att få dina personuppgifter ändrade eller kompletterade om de skulle visa sig vara felaktiga eller ofullständiga.*

5. *Du har rätt att i vissa fall få behandlingen av dina personuppgifter begränsad eller avslutad.*
6. *Du har rätt att i vissa fall få dina personuppgifter raderade.*
7. *Du har rätt att klaga på högskolans behandling av dina personuppgifter till Datainspektionen, som är tillsynsmyndighet.*

Kontakta oss

Personuppgiftsansvarig

Högskolan i Borås 501 90 BORÅS

Tel. 033-435 40 00

E-post: registrator@hb.se

Org.nr: 202100–3138

Dataskyddsombud

Åsa Dryselius

E-post: dataskydd@hb.se

Intervjufrågor

Bakgrundsfrågor:

- Hur länge du har varit verksam på fritidshemmet?
- Hur gammal är du och vilket kön har du?
- Vad har du för eventuell pedagogisk utbildning?
- Har du några fritidsintressen?
- Hur ser din fritidsavdelning ut? (antal inskrivna barn, åldersfördelning på barnen, antal personal på avdelningen, utbildningsnivå på personalen?)

• *Huvudfrågor:*

- Hur ser din fritidsavdelning ut? Beskriv inomhusmiljön.
- Hur används lokalerna?
- Går de användas på annat sätt? Utveckla
- Vad är bra med inomhusmiljön och verksamheten?
- Vad är dåligt med inomhusmiljön och verksamheten?

- Vad ser du för möjligheter med inomhusmiljön?
- I vilken grad anser du att du kan påverka?

- Beskriv det material som finns att tillgå för eleverna?
- Fri tillgång?
- Tillgång men behöver tas fram av pedagog?
- Hur används materialet?

- Hur ser du att inomhusmiljön kan påverka elevernas lust att skapa?
- På vilket sätt anser du att eleverna har möjlighet att påverka inomhusmiljön?
- För det en dialog mellan rektor och personal om hur lokalerna kan nyttjas på bästa sätt?
- Förs det dialog med eleverna om vad de önskar för möjligheter på fritidshemmet?
- Vad innebär kreativitet för dig?
- Hur kan kreativitet påverkas?
- Hur upplever du att personaltätheten påverkar kreativiteten hos eleverna?
- Hur skulle en mindre personalstyrka påverka?
- Hur skulle en större personalstyrka påverka?
- Har ni några metoder för att främja elevernas kreativitet inomhus?

HÖGSKOLAN I BORÅS